

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота на тему:
«Ресурсне обґрунтування програми туру на прикладі
Королівства Нідерландів»

Допущено до захисту
«___» грудня 2021 року

здобувача групи МТ01-20
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми
Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Тимошенко Катерини Ігорівни

В. о. завідувача кафедри
психології і туризму
доц. Кучеровська Н. О.

Науковий керівник:
к.геогр.н., доцент
кафедри психології і туризму
Кучерява Ганна Олександрівна

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМИ ТУРУ.....	6
1.1 Понятійно-термінологічний апарат дослідження.....	6
1.2 Тур як головний продукт туристичного ринку.....	12
1.3 Ресурсна складова розробки туру.....	16
1.4 Методологічні основи ресурсного обґрунтування програми туру...20	20
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКИХ РЕСУРСІВ КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДІВ.....	23
2.1 Природні ресурси.....	24
2.2 Природно-антропогенні ресурси.....	32
2.3 Суспільно-історичні ресурси.....	43
2.4 Подієві ресурси.....	49
2.5 Об’єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.....	52
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ТА РОЗРОБКА ТУРУ ДО НІДЕРЛАНДІВ.....	67
3.1 Особливості розвитку туризму Нідерландів.....	67
3.2 Розробка маршруту програмного туру до Нідерландів.....	72
ВИСНОВКИ.....	79
РЕЗЮМЕ/ RESUME.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Туризм у сучасному світі виступає важливою складовою світової економіки, стимулюючим фактором розвитку транспорту і зв'язку, будівництва, торгівлі, сільського господарства, соціальної інфраструктури, є важливою складовою зростання національних економік. Туризм – важливий економічний сектор в Нідерландах. Туристична привабливість Нідерландів обумовлена різноманіттям туристсько-рекреаційних ресурсів. Туристів приваблює столиця країни – Амстердам, де є не тільки багаті культурні та історичні пам'ятники, а й такі «культові» місця, як Де Валлен (квартал червоних ліхтарів) та кав'ярні, де вільно продаються легкі наркотики, що заборонено в інших країнах Європи; Гаага – резиденція монарха та уряду, знаменита архітектурою центру і мініатюрним містом Мадуродам; Роттердам, відомий найбільшою гаванню в світі, магазинами і модерною панорамою; Делфт і Утрехт – найбагатші торговельні міста Нідерландів XVII ст. тощо. На жаль, українські туристи не приділяють гідної уваги цій країні, що викликано, зокрема, недостатньою обізнаністю про її туристсько-рекреаційні ресурси та туристичну інфраструктуру [63].

Мета роботи – визначити особливості туристичних ресурсів Королівства Нідерландів, виконати ресурсне обґрунтування туру до цієї країни.

Для досягнення мети були поставлені наступні *завдання*:

- розкрити теоретичні основи дослідження, зокрема розглянути зміст поняття «туризм», ознайомитися з класифікаціями туризму за різними критеріями і підходами, визначити поняття «туристичного ринку» та поняття «туристичного туру», його зміст, складові та класифікації, визначити зміст та поняття туристичних ресурсів;
- охарактеризувати туристсько-рекреаційні ресурси Нідерландів, виявивши особливості природних, природно-антропогенних та суспільно-історичних ресурсів, а також навести об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО країни;

- виявити особливості використання туристичних ресурсів, запропонувати розробку маршруту туру до Нідерландів, спираючись на ресурсне обґрунтування.

Об'єктом дослідження виступають туристичні ресурси як основа ресурсного обґрунтування програмного туру, *а предметом* – особливості туристичних ресурсів Королівства Нідерланди.

При написанні дипломної роботи було використано методи дослідження: порівняльно-історичний та порівняльно-географічний, математико-статистичний (при математичній обробці статистичних даних з туристичної діяльності країни), графічний (для представлення отриманих даних у вигляді схем, діаграм, графіків тощо), системно-структурний (при дослідженні туризму як складної системи, що складається з ряду взаємопов'язаних складових), класифікації (при виділенні видів туризму, туристських ресурсів, турів за різними критеріями), аналізу і синтезу (при дослідженні окремих видів туристсько-рекреаційних ресурсів Нідерландів), картографічний (при аналізі картосхем, що відображають туристсько-рекреаційні ресурси Нідерландів) та інші.

Інформаційну базу дипломної роботи становлять статистичні дані Всесвітньої Туристичної Організації, Інтернет-ресурси, туристичні сайти, а також літературні та періодичні видання.

Апробація результатів роботи та публікації – головні положення та результати дослідження були представлені у вигляді тез доповіді, доповідалися та обговорювалися на науковій конференції:

- Міжнародна студентська науково-практична конференція «Ad orbem per linguas. До світу через мови» 17-19 березня 2020 року, доповідь на тему: «Комплексна оцінка туристичного потенціалу Нідерландів».

- Всеукраїнська науково-практична on-line конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвячена Дню науки, 11-15 травня 2020 року, доповідь на тему: «Королівство Нідерланди: туристично-рекреаційні ресурси та потенціал».

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 76 найменувань, додатків. Робота викладена на 88 сторінках; проілюстрована 38 рисунками та 10 таблицями, містить діаграми, графіки, картосхеми та ілюстрації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМИ ТУРУ

1.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження

У сучасній науковій літературі можна знайти багато визначень поняття «туризм», що суттєво відрізняються одне від одного. Це пояснюється насамперед тим, що їх автори розглядають туризм із різних аспектів (рис. 1.1).

ТУРИЗМ	
✓	як особливу форму пересування людей за визначеним маршрутом з метою відвідання конкретного об'єкта або задоволення своїх інтересів і повернення на постійне місце проживання;
✓	як форму розвитку особистості, яка реалізується через соціально-гуманітарні функції (виховну, навчальну, оздоровчу та спортивну);
✓	як форму організації відпочинку, проведення дозвілля;
✓	як галузь господарства, пов'язану з обслуговуванням людей, що тимчасово перебувають поза межами постійного місця проживання;
✓	як сегмент ринку, в якому сходяться підприємства таких галузей господарства, як транспорт, харчування, готельне господарство, культура, торгівля тощо;
✓	як явище, що виходить за межі традиційних уявлень, які асоціюються виключно з відпочинком.

Рис. 1.1. Дефініція «туризм»

У законі України «Про туризм» від 1995, № 31, ст.24 наведено таке визначення: **туризм** – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без здійснення оплачуваної діяльності, в місці, куди особа від'їжджає [18].

Вчені Міжнародної асоціації наукових експертів туризму вважають, що туризм можна розглядати як низку явищ і взаємовідносин, які виникають у результаті подорожі, якщо вона не призводить до постійного місця перебування у визначеному місці та не пов'язана з отриманням прибутку [76].

Деякі інші визначення туризму наведені в додатках, таблиця А.1. Тож, туризм розуміємо як багатогранне явище, яке вміщує культурні, соціальні, економічні та екологічні аспекти, має невичерпний потенціал, зумовлює розвиток економіки та безлічі супутніх галузей [37]. Туризм надзвичайно різноманітний. Існує цілий ряд критеріїв його класифікації (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація туризму (складено автором за [28; 50])

Класифікаційна ознака	Види туризму
1.1. Географічний принцип 1.2. Напрямок туристського потоку	1.1. Внутрішній 1.2. Зовнішній (міжнародний, іноземний): 1.2.1. В'їзний 1.2.2. Виїзний
2. Вплив на платіжний баланс країни	2.1. Економічно активний (в'їзний) 2.2. Економічно пасивний (виїзний)
3. Обсяг території	3.1. Національний 3.2. Міжнародний 3.3. Міжрегіональний 3.4. Навколосвітній
4. Мета поїздки	4.1. Рекреаційний, у т.ч. курортно-лікувальний і курортно-розважальний 4.2. Оздоровчо-лікувальний, у т.ч. медичний 4.3. Пізнавальний (екскурсійний) 4.4. Професійно-діловий туризм (у т.ч. бізнес-подорожі, конгресно-виставковий туризм, інсентів-туризм (заохочувальний), корпоративний туризм) 4.5. Науковий (конгресний) 4.6. Спортивний 4.7. Шоп-туризм 4.8. Пригодницький (екзотичний) 4.9. Релігійний або сакральний (світський та паломницький) 4.10. Ностальгійний (сентиментальний) 4.11. Екотуризм 4.12. Екзотичний 4.13. Навчально-освітній 4.14. «М'який» або альтернативний (сільський, аграрний, зелений) 4.15. Промисловий (індустріальний) 4.16. Військовий та ін.
5. Джерело фінансування	5.1. Соціальний 5.2. Комерційний
6. Засоби розміщення	6.1. Готелі 6.2. Мотелі 6.3. Пансіонати 6.4. Кемпінги 6.5. Намети
7. Кількість учасників	7.1. Груповий, в т.ч. сімейний

	7.2. Індивідуальний
8. Тривалість перебування	8.1. Короткотривалий (тури вихідного дня) 8.2. Середньотривалий 8.3. Довготривалий
9. Розташування туристського місця	9.1. У природному середовищі 9.2. Сільський 9.3. Приміський 9.4. Міський
10. Тип природного середовища	10.1. Наземний 10.2. Підземний 10.3. Водний 10.4. Підводний 10.5. Повітряний 10.6. Комбінований
11. Інтенсивність та регулярність туристського потоку	11.1. Постійний 11.2. Сезонний (у т.ч. літній, зимовий) 11.3. Міжсезонний
12. Організаційна форма	12.1. Неорганізований (самодіяльний, «дикий») 12.2. Організований (паушальний): 12.2.1. Самообслуговування 12.2.2. Комплексне обслуговування 12.2.3. Все включено
13. Спосіб пересування	13.1. Пішохідний 13.2. Авіаційний 13.3. Морський 13.4. Річковий 13.5. Автотуризм (автомобільний, автобусний) 13.6. Залізничний 13.7. Велосипедний 13.8. Мотоциклетний 13.9. Лижний 13.8. Змішаний
14. Ступінь ризику для життя	14.1. Традиційний 14.2. Екстремальний
15. Вік туристів	15.1. Дитячий 15.2. Юнацький 15.3. Молодіжний 15.4. Для осіб середнього віку 15.5. Для осіб похилого віку 15.6. Змішаний (у т. ч. сімейний)
16. Ознака рухомості	16.1. Стаціонарний 16.2. Кочовий
17. Рівень обслуговування	17.1. Масовий 17.2. Елітарний
18. Стан здоров'я	18.1. Для людей без фізичних обмежень 18.2. Для людей з особливими потребами

Поняття «ринок туристичних послуг» є комплексним, тому складається з певних елементів, основними з яких є «послуги», «туристичні послуги»,

«ринок», «ринок послуг». Важливим науковим завданням є чітке розмежування понять «туристичний продукт» та «туристична послуга» у зв'язку з їх ототожнювання у науковій літературі. Закон України «Про туризм» повідомляє, що «туристичний продукт – це попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)» [18].

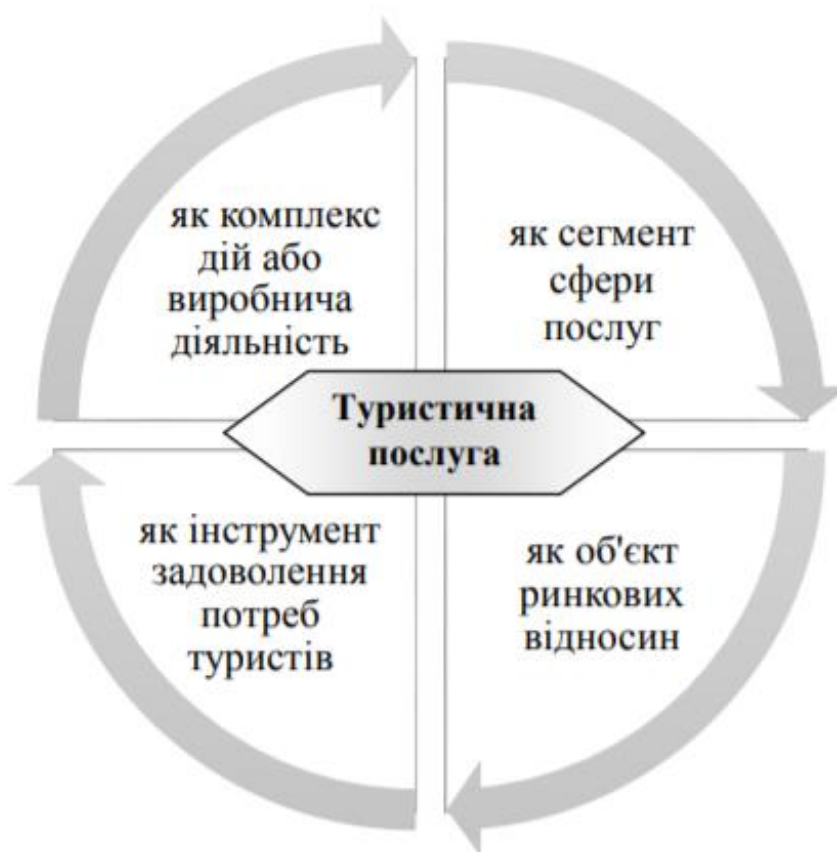

Рис 1.2. Види туристичних послуг [22]

Термін «ринок» являє собою підприємства споживача і виробника, що є зацікавленими в якомусь виді послуги або товару, а також мають можливість придбати або продати їх. Слово «ринок» може мати різні значення в повсякденному побуті, але стосовно до туризму ми будемо дотримуватися

наступного визначення: туристський ринок – це велика кількість виробників турпродукції, а також реальних і потенційних покупців, що здатні і мають бажання купити продукт, пов’язаний зі специфічною туристською мотивацією.

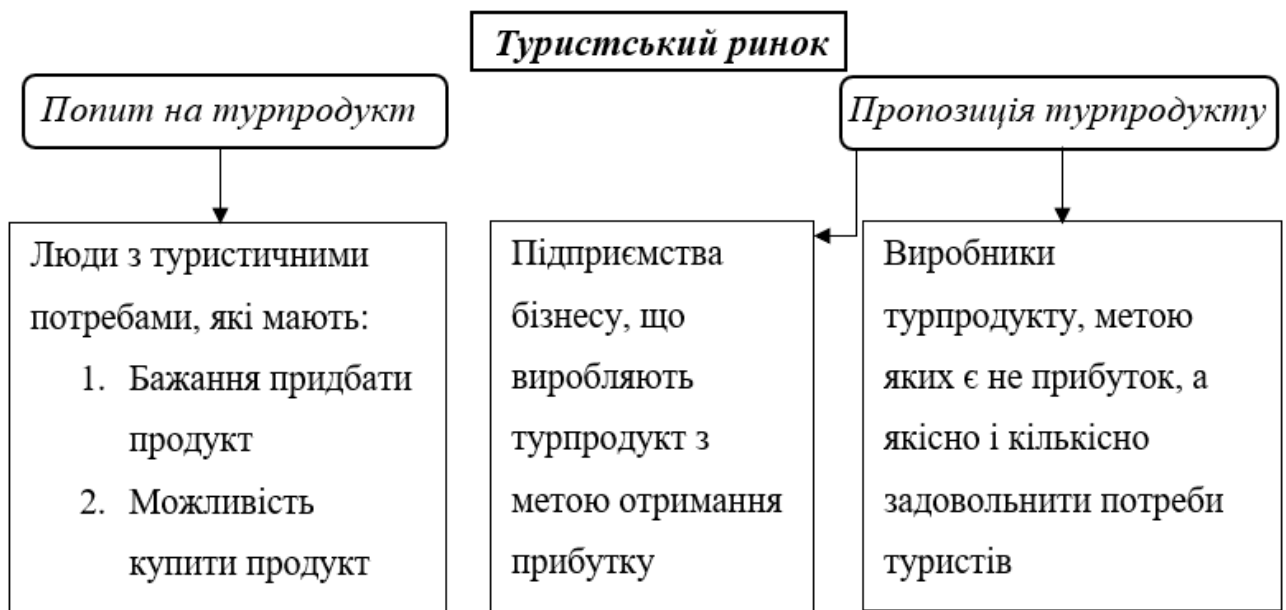

Рис 1.3. Структура туристичного ринку [36]

Ефективним можна назвати таке функціонування ринку, в якому дотримано всі основні умови:

- дотримання та збереження вільної конкуренції, за якої кожен учасник ринку має змогу до прагнення досягнення власних цілей – у загальному розумінні – реалізувати (продати) товар (послугу) із максимальним прибутком (доходом) або придбати товар (послугу) із мінімальними витратами;
- впровадження та дотримання основних правил щодо безпеки та високої якості товару (послуги), які реалізуються або надаються;
- наявність адекватної кон’юнктури ринку та вільного вибору товару (послуги) споживачем.

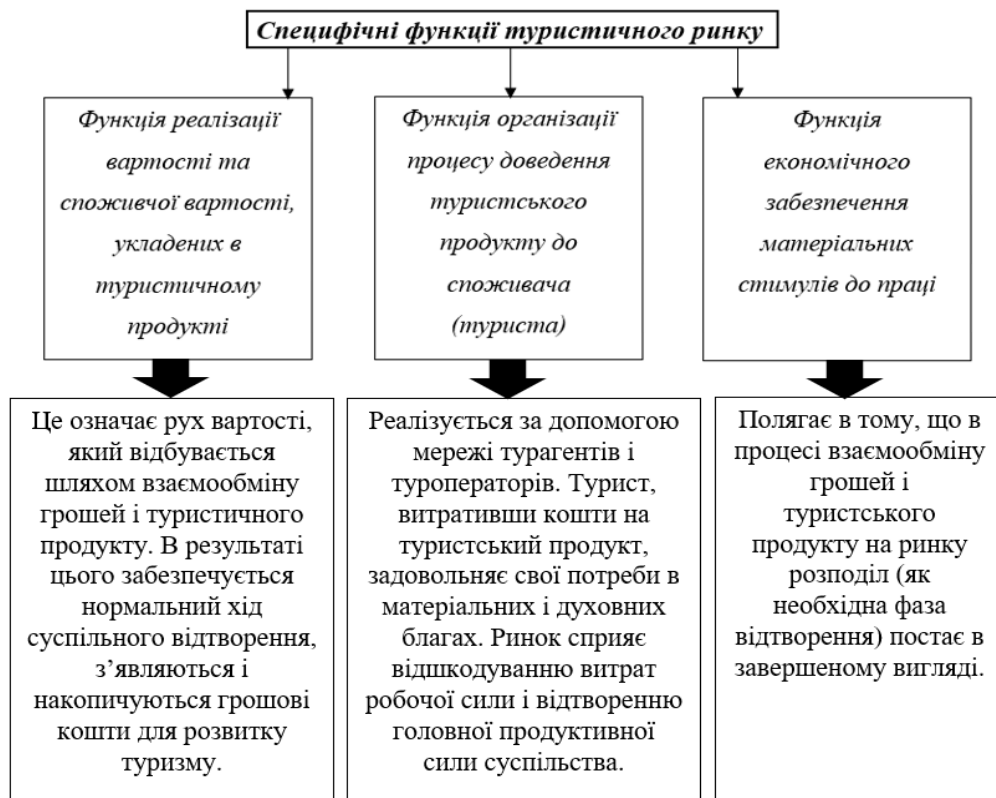

Рис 1.4. Специфічні функції туристичного ринку [22]

Рис 1.5. Особливості туристичного ринку [11]

1.2. Тур як головний продукт туристичного ринку

Під «туром» розуміють програму, у межах якої відбувається реалізація мети перебування людини поза постійним місцем проживання; програма має бути розроблена з урахуванням індивідуальних пріоритетів та побажань, а також вміщувати комплекс заходів що до її реалізації на відповідному за якістю рівні [35].

Існує широкий перелік критеріїв, за якими класифікуються тури (таблиця 1.2). Серед таких критеріїв виділяють мотивацію, згідно з якою виділяють рекреаційний, курортно-лікувальний, культурно-пізнавальний, діловий, науковий, спортивний, релігійний, етнічний та інші види турів. Іншим критерієм є форма організації, згідно з якою тур може бути організований або самодіяльний; згідно з організаційними засадами це може бути пакетний або інклюзивний тур. За кількістю учасників як критерієм класифікації, тури можуть бути індивідуальними та груповими. За сезонністю тури поділяються на ті, що прив'язані до певного сезону, або такі, що можуть реалізовуватися цілий рік. За таким критерієм, як термін подорожування, тури поділяються на коротко-, середньо- та довго- строкові. Згідно з вартістю та класом обслуговування усі тури поділяються на такі, як кемпінг, туристичний, перший клас, клас-люкс, VIP-клас. Згідно з таким критерієм як набір послуг, тури поділяються на повний пакет (повний пансіон), напівпансіон, проживання (ліжко) та сніданок. За маршрутом туру вони можуть бути кільцеві та лінійні. За засобами долаття відстаней тури поділяються на пішохідні й на транспортні. За видами транспорту, які використовуються під час подорожі, тури бувають наземними, водними, повітряними та комбінованими. За рівнем організації (масштабом) усі тури поділяються на міжнародні та внутрішньодержавні. За таким критерієм як форма тури поділяються на комплексні (які формують туристична фірма, до яких входить певний набір послуг, які попередньо узгоджені з туристами, вартість таких турів сплачується в повному обсязі) та індивідуальні (які розробляються відповідно до побажань туриста)

Таблиця 1.2

Класифікація турів[35]

Ознаки	Види турів
1. Мотивація	<ul style="list-style-type: none"> - курортно-лікувальний - рекреаційний - культурно-пізнавальний - спортивний - діловий - науковий, конгресний - релігійний - етнічний - інші
2. Організаційні засади	<ul style="list-style-type: none"> - пекидж-тур - інклюзив-тур
3. Форми організації	<ul style="list-style-type: none"> - організований - самодіяльний
4. Кількість учасників	<ul style="list-style-type: none"> - груповий - індивідуальний
5. Сезонність	<ul style="list-style-type: none"> - цілорічний - сезонний
6. Термін подорожування	<ul style="list-style-type: none"> - короткостроковий - середньостроковий - довгостроковий
7. Клас обслуговування	<ul style="list-style-type: none"> - V.I.P. - люкс-апартамент - люкс - перший - туристський - кемпінг
8. Набір послуг	<ul style="list-style-type: none"> - повний пансіон - напівпансіон - ліжко/сніданок
9. Маршрут	<ul style="list-style-type: none"> - лінійний - кільцевий
10. Засоби долання	<ul style="list-style-type: none"> - транспортні - пішохідні
11. Види транспорту	<ul style="list-style-type: none"> - наземні: автомобільний, автобусний, залізничний, мотоциклетний, велосипедний, кінний та інші; - водні: річковий, морський, підводний; - повітряні: авіаційний, повітряні кулі, інші види
12. Масштаби	<ul style="list-style-type: none"> - міжнародний - внутрішній

Тур являє собою ринковий продукт туристичних підприємств; форму споживання туристичних послуг, матеріальних і нематеріальних благ; захід, який здійснює реалізацію мети подорожі і представляє результат діяльності туристичного підприємства; джерело прибутку туристичного підприємства.

Тур складається з маршруту, програми та комплексу послуг що до життєзабезпечення туриста, в рамках чого реалізується мета подорожування на відповідному рівнянності. Мету подорожі забезпечують маршрут і програма туру, натомість безпеку і комфорт під час подорожування туриста забезпечують міроприємства [35].

ПРИНЦИП	ПРОЯВ/ЗМІСТ
безпека	всіх складових і на всіх етапах проходження туру
комфортність	задоволення життєвих потреб в проживанні, харчуванні, транспортуванні та інших послугах на рівні, по можливості не нижчому ніж в постійному місці проживання), тобто забезпечення якісного обслуговування під час подорожування
ергономічність	відповідність турпродукта та його складових фізіологічним та психологічним потребам туриста
достатність	послуг пропонуються для задоволення потреб туриста під час подорожі, для реалізації мети подорожі
категоріальна відповідність	всі складові тура повинні відповідати заявленому класу обслуговування
конкурентоздатність	забезпечення прибутковості в діяльності туристичного підприємства

Рис. 1.6. Принципи розробки та реалізації туру (побудовано за [35])

Форма туру визначається метою та видом подорожі. Відповідно до цих критеріїв усі тури можна представити як динамічні (рухомі), які передбачають інтенсивне пересування з максимально можливим охопленням об'єктів показу та нединамічні (стаціонарні), які передбачають спокійний відпочинок із незначними виїздами для відвідування об'єктів. Відповідно, туристичні маршрути можуть бути лінійними (коли відбувається переїзд між пунктами перебуванням, послідовне їхнє відвідування), кільцевими (коли дестинація початку та кінця маршруту збігається), радіальний маршрут (коли місце

перебування не змінюється, із цієї постійної дестинації організуються виїзди), комбінований маршрут, який поєднує елементи попередніх.

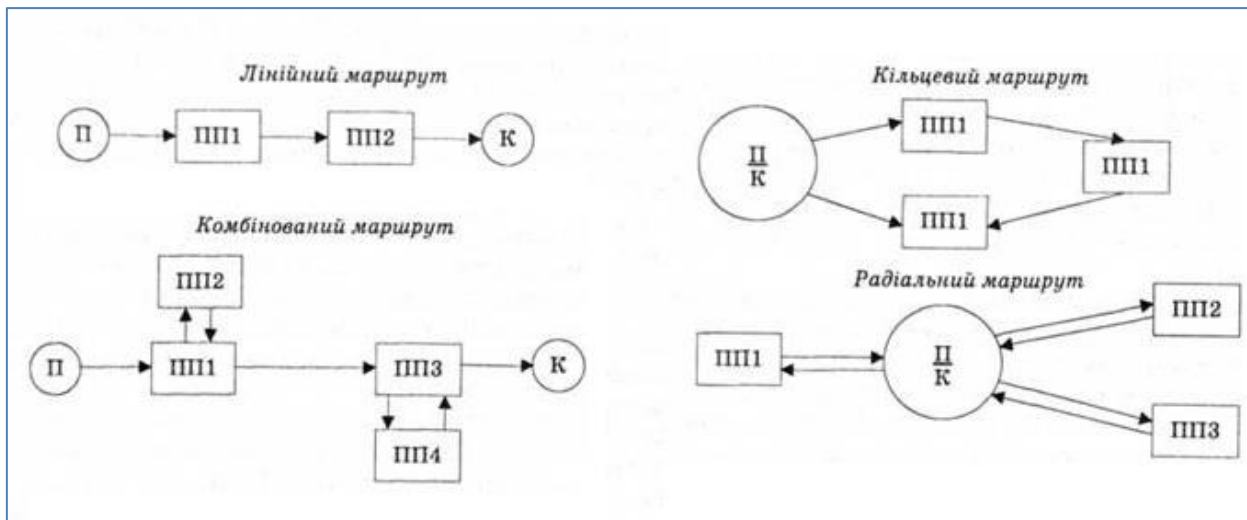

Рис. 1.7. Схеми туристичних маршрутів [35]

Туристичні маршрути згідно з метою, сезоном, тривалістю подорожі та іншими ознаками класифікують на різні види (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Класифікація туристичних маршрутів [35]

Розробка туру ґрунтується на попередньому маркетинговому аналізі ринку, визначенні споживчих сегментів та вподобань, виокремлення цільової аудиторії, оцінці можливостей для обраного цільового сегменту туристичного ринку. Зазвичай розробка туру є варіативною, вміщує різні можливості вибору елементів програми туру, вибору місць розміщення та засобів транспортування, враховуючи індивідуальні побажання туриста, що збільшує конкурентоздатність кінцевої продукції: розробленого туру. Кожен тур має інформаційне забезпечення, ґрунтується на вихідних даних (інформаційна база або банк даних), які містять інформацію відповідно до цільової установки і, найголовніше, враховує наявні ресурси, інфраструктуру та матеріально-технічну базу. Матеріально-технічна база являє собою заклади розміщення, інфраструктурне забезпечення – шляхи сполучення, транспортні засоби тощо. Обов'язковим елементом інформаційного забезпечення розробки туру є карта території, адже розробка туру має спиратися на територію та наявні ресурси.

1.3. Ресурсна складова розробки туру

Ресурсне забезпечення розробки програм туру передбачає урахування наявних на території ресурсів. Ресурси – запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби; кошти, цінності, можливості. На сьогоднішній день існує декілька понять визначень «туристичні ресурси» та «рекреаційні ресурси». Загалом, під туристичними ресурсами можна розуміти все, що використовується або може використовуватись в певному регіоні для здійснення туристичної діяльності.

Мальська М. П. під туристичними ресурсами розуміє «специфічні властивості природного середовища, а також їх поєднання, прояви людської діяльності, природні, історичні, соціально-культурні об'єкти які є предметами зацікавлення туристів, стимулюють їх до подорожі, здатні задовольнити їхні потреби у відновленні та розвитку фізичних, емоційних та інтелектуальних сил.

Ресурсом є не лише пейзаж чи історична пам'ятка, а й тиша, чисте повітря, гостинність жителів тощо» [37]

За І.В. Смалем «туристичні ресурси – сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб» [55].

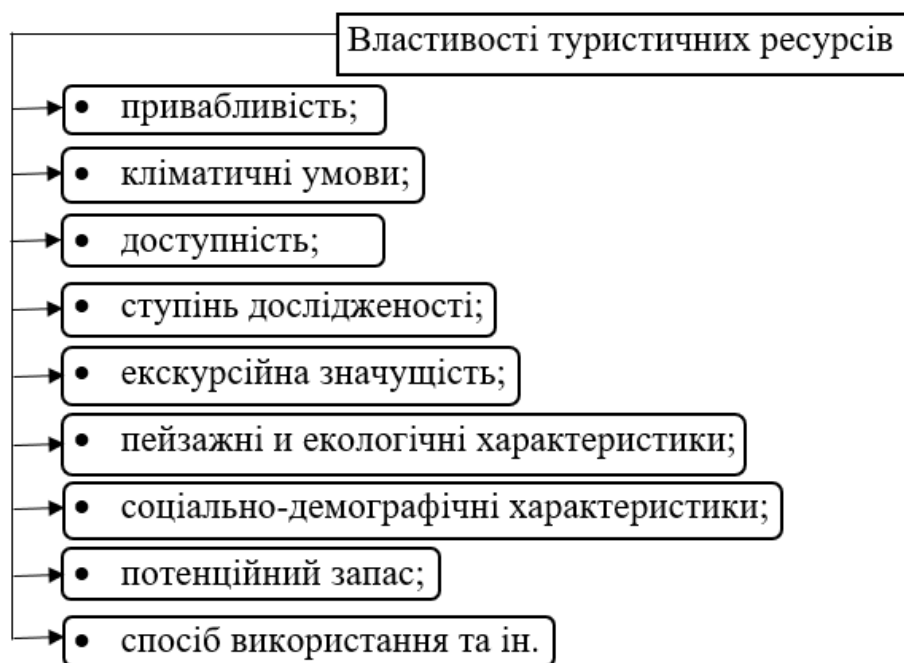

Рис 1.9. Властивості туристичних ресурсів (побудовано автором за даними [37])

Під рекреаційними ресурсами розуміють усі об'єкти і явища, що мають природне чи антропогенне походження, та використовуються чи можуть використовуватись для розвитку туристично-рекреаційної сфери. Рекреаційним ресурсом може виступати територія чи певний об'єкт, який можна використовувати для лікування людей, відпочинку, відновлення фізичних і духовних сил відпочиваючих [38]. Часто поняття «туристичні ресурси» та «рекреаційні ресурси» об'єднують єдиним – туристсько-рекреаційні ресурси, адже вони є близькими за значенням і орієнтовані на задоволення потреб туристів.

Трактування поняття туристсько-рекреаційні ресурси постійно змінюється. Багато дослідників вважають, що до нього слід включати туристичну інфраструктуру. Це можна пояснити тим, що обираючи заклади відпочинку людина враховує не лише туристичні інтереси, а й враховує рівень безпеки перебування на тій чи іншій території. Тобто зрозуміло, що на сучасному етапі розвитку туристсько-рекреаційної діяльності зросли вимоги рекреантів до умов проживання, і за рахунок цього збільшились інвестиції в туристичну інфраструктуру з метою підвищення іміджу регіону.

На основі робіт багатьох вчених можна виділити два підходи до визначення поняття «туристично-рекреаційнихресурсів» (рис. 1.9).

Любіцева О.О. пропонує розширене трактування рекреаційно-туристичних ресурсів, згідно якого, практично всі умови і ресурси певної території за певних обставин можуть бути залученими до туристичної діяльності [36].

За Бейдиком О.О. рекреаційно-туристськими ресурсами можна вважати «об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність» [1, 2].

Стафійчук В. І. під туристсько-рекреаційними ресурсами розуміє «компоненти географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять» [59].

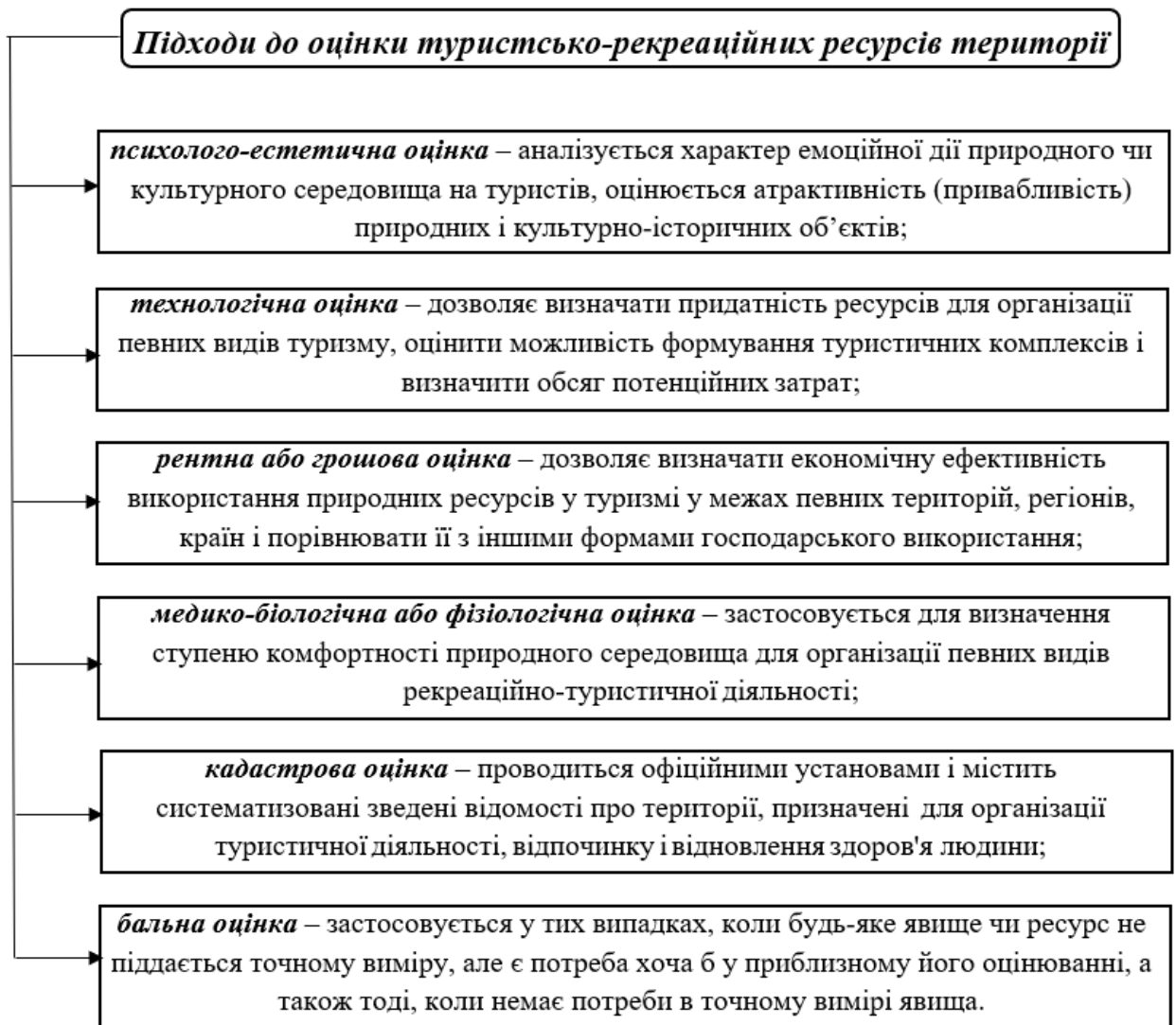

Рис 1.10. Підходи до оцінки туристсько-рекреаційних ресурсів території (узагальнено автором)

Різноманіття туристсько-рекреаційних ресурсів потребує їх класифікації за окремими групами. Єдиної загально визнаної класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів не існує. Найповніше узагальнені класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів представлені у працях О. О. Бейдика [1; 2], Й. Р. Гілецького [12], О. В. Ільїної [20], А. С. Кускова [52], М. П. Мальської [37], В. І. Мацоли [40], І. В. Смаля [56] та інших. На рис. 1.11 наведена класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за О. О. Бейдиком.

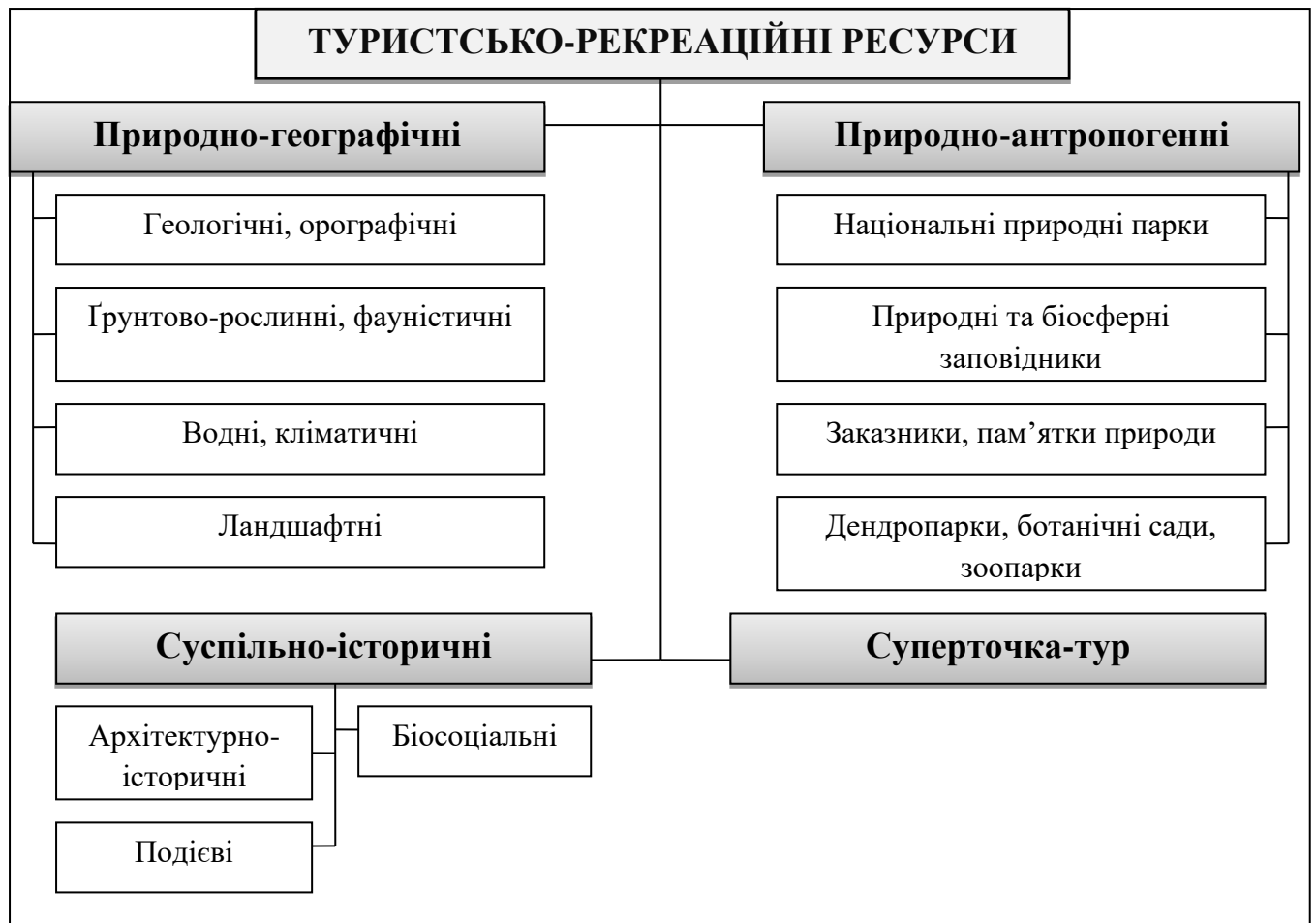

Рис. 1.11. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за О. О. Бейдиком (побудовано автором за [1; 2])

Отже, слід зазначити, що єдиного підходу до визначення туристсько-рекреаційних ресурсів в науковій літературі немає.

1.4. Методичні основи ресурсного обґрунтування програми туру

Для ресурсного обґрунтування програми туру до обраної країни, використовували загальнонаукові та конкретно наукові методи. Серед загальнонаукових методів:

- *аналіз і синтез* – було проаналізовано всі складові сфери туризму (туристсько-рекреаційні ресурси, туристичні послуги тощо), вивчено фактори, що впливають на формування та розвиток туристичного ринку Нідерландів;

- *математико-статистичні методи* – за статистичними даними виявлено динаміку кількості прибуттів до країни та топ країн, де Нідерланди є популярним місцем відпочинку;
- *індуктивний та дедуктивний* – виходячи з фактичної інформації було зроблено висновки щодо проблем та перспектив розвитку туристичної галузі;
- *графічний* – за допомогою графічного матеріалу (графіків та діаграм) більш глибоко вивчено динаміку росту привабливості країни на міжнародному туристичному ринку, надходження до бюджету країни від туристичної сфери тощо.

Серед конкретно наукових:

- *порівняльно-історичний* – було вивчено та проаналізовано архівні джерела, інформацію про історико-культурні пам'ятки, географічні аспекти становлення туристичної сфери країни;
- *порівняльно-географічний* – проведено порівняльний аналіз розвитку туризму Нідерландів;
- *картографічний метод* – за допомогою картографічного матеріалу було проведено опис інформації, зроблено виміри по картах та проведено інформаційну обробку цих вимірів.

Застосування зазначеного комплексу методів дало змогу встановити особливості туристсько-рекреаційних ресурсів Королівства Нідерланди, що є основою ресурсного обґрунтування програми туру. Виходячи із ресурсної бази, можна виконати розробку туру. Методика розробки туру складається з кількох етапів: вибір пунктів маршруту, ієрархізація пунктів маршруту, вибір пунктів початку та закінчення маршруту, після чого провадиться розробка схеми маршруту та його оптимізація [35] (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Етапи розробки туру (складено за [35])

ЕТАПИ I. ВИБІР ПУНКТИВ МАРШРУТУ	Критерієм відбору є атрактивність об'єктів показу для задоволення мети подорожі, можливість забезпечити різноманітність програми перебування в даному населеному пункті, його транспортна доступність та забезпеченість послугами гостинності.
ЕТАП II. ІЄРАРХІЗАЦІЯ ПУНКТИВ МАРШРУТУ	Основна увага повинна бути звернута на клас гостинності та транспортну доступність обраних пунктів маршруту. Метою даного етапу є виділення диференціація пунктів маршруту відповідно до мети подорожі з виділенням пунктів дислокації з тривалим програмним забезпеченням та екскурсійних пунктів.
ЕТАПИ III. ВИБІР ПОЧАТКОВОГО ТА КІНЦЕВОГО ПУНКТИВ МАРШРУТУ	Здійснюється за показником транспортної доступності, тобто зв'язності з місцем постійного проживання потенційних туристів, взаємозамінності видів транспорту, типу транспортних засобів.
ЕТАП IV. РОЗРОБКА СХЕМИ МАРШРУТУ	Схема маршруту (напрямку переміщення туристів) залежить від обраної форми. Вибір пунктів по маршруту узгоджується з програмою відповідно до виду туризму, терміну та класу обслуговування.
ЕТАП V. ОПТИМІЗАЦІЯ МАРШРУТУ	Полягає у встановленні ряду об'єктивних та суб'єктивних обмежень. Об'єктивні обмеження виходять з умов сегментації ринку, а суб'єктивні визначаються можливостями туроператора. Обмеження визначаються перш за все цільовим споживчим сегментом (вік, життєвий цикл сім'ї, стиль та рівень життя тощо). Часові обмеження стосуються сезонності та терміну подорожі. Економічні обмеження виходять з умов функціонування ринку (кон'юнктура ринку, стан конкурентного середовища, цінова політика тощо).

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКИХ РЕСУРСІВ КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДІВ

Королівство Нідерландів – країна на заході Європи на березі Північного моря. Королівство має чотири частини – Аруба, Кюрасао, Нідерланди і Сінт-Маартен – «країни», які беруть участь на основі рівності і партнерства в Королівстві. У складі Нідерландів окремо виділяють спеціальні муніципалітети – Бонайре, Саба і Сінт-Естатіус (рис. 2.1).

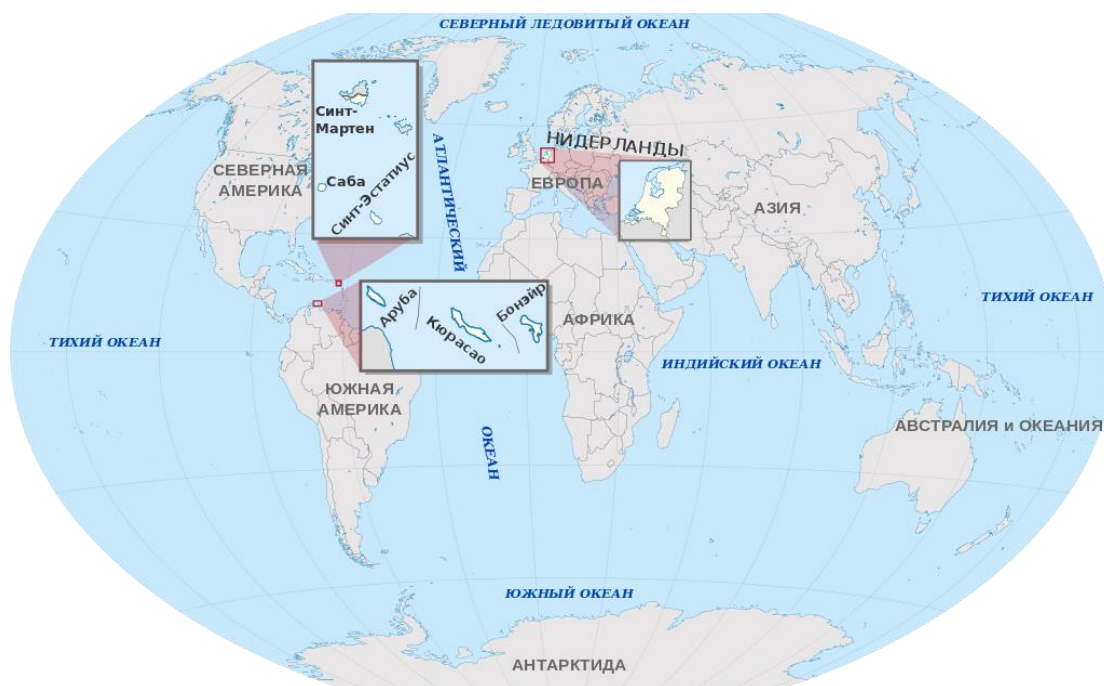

Рис. 2.1. Королівство Нідерландів [44]

Основною складовою Королівства є Нідерланди, на які приходить 98,3 % його населення та 98,4 % площі [31](табл. 2.1). Часто країну неофіційно називають Голландією за назвою однієї з семи провінцій, що спочатку входила до Республіки Сполучених провінцій Нідерландів (XVI ст.).

Нідерланди на півночі та заході омивається Північним морем Атлантичного океану (довжина берегової лінії – 451 км). На півночі кордони Нідерландів проходять уздовж берегової лінії п'яти Західно-Фризських островів Північного моря (Тексель, Вліланд, Терсхелінг, Амеланд і Схірмонніког), на сході держава межує з Німеччиною (577 км), на півдні – з Бельгією (450 км).

Територія Нідерландів займає 42519 км². За рахунок осушення озер і боліт з кожним роком площа суші збільшується [43].

Таблиця 2.1

Країни у складі Королівства Нідерландів [31]

Країна	Населення, на 1 січня 2010 р., осіб	Питома вага в населенні, %	Площа, км ²	Питома вага в площі, %	Щільність населення, осіб / км ²
Аруба	107138	0,63	193	0,45	538
Кюрасао	142180	0,84	444	1,04	309
Нідерланди	16593001	98,30	41848	98,42	394
Нідерланди (європейська частина)	16574989	98,19	41526	97,66	394
Бонайре	13389	0,08	288	0,68	40
Саба	1737	0,01	13	0,03	115
Сінт-Естатіус	2886	0,02	21	0,05	129
Сінт-Мартен	37429	0,22	34	0,08	1146
Королівство Нідерландів	16879748	100	42519	100	392

За формою державного правління та устрою Нідерланди – це конституційна монархія. В адміністративно-територіальному плані країна поділяється на 12 провінцій: Гелдерланд, Гронінген, Дренте, Зеландія, Лімбург, Оверейссел, Північний Брабант, Північна Голландія, Утрехт, Флеволанд, Фрісландія, Південна Голландія (рис. 2.2).

Офіційна столиця країни – Амстердам. Резиденція королеви, уряду Нідерландів і дипломатичні представництва знаходяться в Гаазі. Стратегічно важливими містами крім столиці Амстердам також є місто Роттердам (виступає в ролі найбільшого порту країни), Утрехт (є центром залізничної системи) та Ейндховен (т. зв. центр високих технологій та електроніки).

2.1. Природні ресурси

Орографічні та ресурси земних надр (геологічні, спелеоресурси). Нідерланди – рівнинна країна («нідерланд» – низькі землі), більше половини території якої лежить нижче рівня моря – 33,9 тис. км², включаючи майже всі західні землі – від провінції Зеландія на південному заході до провінції

Рис. 2.2. Адміністративно-територіальний поділ Нідерландів [24]

Рис. 2.3. Фізична карта Нідерландів [43]

Гронінген на північному сході (найнижча точка країни – 6,7 м). Територія Нідерландів займає частину Середньоєвропейської рівнини та поділяється на прибережну частину (затоплювані ділянки морського узбережжя Північного моря – вати, розташовані на північному заході країни, між материком і Фризькими островами), область Хест (піщану рівнину з ділянками лісів, що місцями збереглися), горбистий Лімбург, який на самому півдні закінчується невисокими горами [43] (рис. 2.3). Уздовж берега тягнеться смужка піщаних дюн. У морі паралельно берегу розташовані Фризькі острови, що представляють собою зовнішній ланцюг дюн, частково затоплений.

Всього 2 % території Нідерландів розташовано вище позначки 50 м над рівнем моря. Найвища точка (г. Ваалсерберх, 321 м) знаходиться на південному сході країни, у відрогах Арденн, на кордоні Нідерландів, Бельгії та Німеччини (рис. 2.4-2.5).

Рис. 2.4. Ваалсерберх – найвища точка Нідерландів [7]

Рис. 2.5. Точка перетину кордонів трьох країн: 1. Германія, 2. Нідерланди, 3. Бельгія, 4. Нейтральний Мореснет (зараз територія Бельгії) [7]

Складна система каналів, шлюзів і гребель, що створювалася століттями, охороняє країну від повеней і одночасно дає можливість займатися інтенсивним землеробством на осушених ділянках, які називаються польдерами (рис. 2.6). Землі у моря голландці почали відвойовувати ще в XIII ст. і зуміли перетворити їх на продуктивні орні угіддя. Ділянки боліт і мілководь були обгороджені

дамбами, вода відкачувалась спочатку за допомогою енергії вітряних млинів, а пізніше паровими та електричними насосами (рис. 2.7).

Рис. 2.6. Польдери Нідерландів [61]

Рис. 2.7. Вітряні млини для відкачування води, Нідерланди [61]

Польдери складають значну частину території – майже чверть. В ХХ ст. спорудження величезної дамби (30 км) перетворило затоку Північного моря (що носила раніше ім'я Зейдер-Зе – «Південне море») у внутрішнє озеро. Були проведені роботи з часткового осушення моря: в 1942 р. був створений Північно-Східний польдер, а в 1980 р. завершено формування Флеволанд (рис. 2.8-2.9).

Отже, орографічні ресурси Нідерландів не представляють значної цінності для туристсько-рекреаційної діяльності країни. Привабливими для туристів можна назвати тільки польдери – осушені та оброблені низинні ділянки узбережжя.

Серед геологічних ресурсів найвідомішими серед туристів є печери Сінт-Петерсберг в Маастріхті. Вони знаходяться в північній частині плато між річками Гіра і Маас, біля кордону Нідерландів, Фландрії та Валлонії. Близько 20 тис. печер протяжністю 200 км утворилися в результаті вилучення вапнякових порід для будівельних потреб городян. Під час численних облог Маастрихта місцеві жителі завжди могли сховатися в гротах Сінт-Петерсберг. Сьогодні печери внесені до списку заповідних територій – вони є важливим місцем зимівлі кажанів зі всієї Західної Європи [46] (рис. 2.10).

Рис. 2.8. Карта Нідерландів без дюн і захисних дамб (території, що знаходяться нижче рівня моря, затоплені) [44]

Рис. 2.9. Рівні затоплення Нідерландів [61]

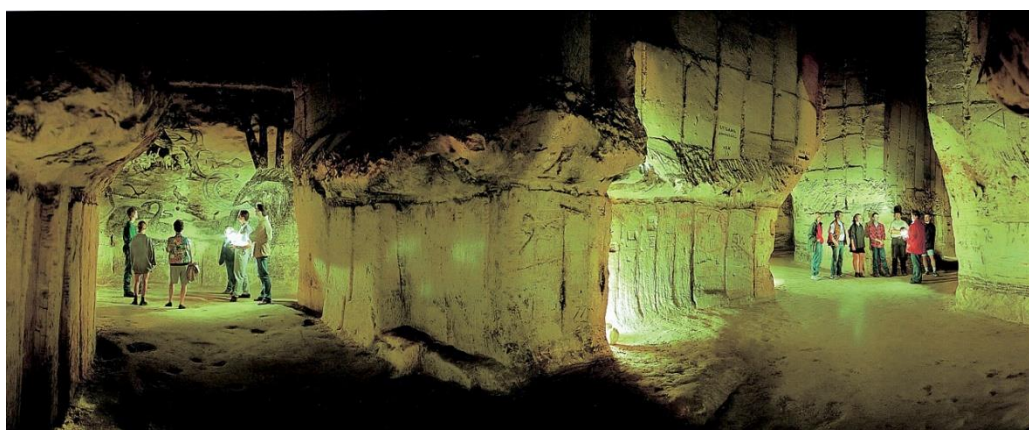

Рис. 2.10. Печери Сінт-Петерсберг в Маастріхті [46]

Кліматичні ресурси. До кліматичних туристсько-рекреаційних ресурсів відносяться тривалість сонячного сяйва, кількість ультрафіолетового випромінювання, тривалість комфортного періоду, характер атмосферної циркуляції, вологість повітря, режим випадіння опадів, насиченість повітря фітонцидами тощо [60]. Клімат Нідерландів морський помірний, з м'якою зимою і відносно теплим літом, визначається морем і теплою течією Гольфстрім: волога і вітряна погода характерна для всіх пір року. Взимку температура зазвичай не опускається нижче 0°C (сніговий покрив переважно не утворюються); влітку, в

найспекотніші місяці (липень – серпень) температура не піднімається вище + 20°C. Типова літня погода – мінлива хмарність, коли дощ припиняється, не встигнувши початися, по п'ять-шість разів на день. Середньорічна кількість опадів становить близько 700 мм. Непередбачуваність і швидка зміна погоди є відмінною рисою нідерландського клімату. Характерні тумани. Снігопади бувають рідко, навіть взимку опади випадають у вигляді дощу [43]. Невеликі за географічними мірками розміри Нідерландів обумовлюють однорідність кліматичних характеристик для всіх її районів. Все це свідчить, що кліматичні ресурси країни не є сприятливими ані для зимових, ані для літніх видів відпочинку.

Водні ресурси. Воднітуристсько-рекреаційні ресурси – це моря, озера, річки, карстові озера, водоспади, термальні джерела, криниці, гейзери. На території країни дуже густа річкова мережа (рис. 2.11). Територією Нідерландів протікають повноводні європейські річки: Маас і Рейн, що розділяється на Ваал, Нижній Рейн, Лех, Звивистий Рейн і Старий Рейн. Річки повноводні протягом всього року. Відкладення наносів призводить до поступового підняття річищ над оточуючими низинами, тому багато річок обнесені дамбами [43].

Окрім річок, територію країни перетинає ціла система каналів, зокрема канали Корбулона, Гент-Тернюзен, Амстердам-Рейн, Нордзе-канал, Юліана та ін. Так, сотні кілометрів каналів в Амстердамі дозволили йому дістати титул «Північна Венеція» (рис. 2.12).

Нідерланди багаті озерами (переважно морського походження) та затоками. Між Фризькими островами і континентальною частиною Нідерландів розташована південна частина затоки Ваддензе. На півночі країни розташована бухта Долларт. У 1282 р. катастрофічна повінь призвела до утворення затоки Зейдер-Зе, яка після спорудження греблі Афслютдейк перетворилася на прісноводне озеро Ейсселмер – найбільше озеро країни (рис. 2.13). Протягом 1963-1975 рр. була побудована дамба Хаутрібдейк, яка відокремила від Ейсселмера озеро Маркермер.

Рис. 2.11. Водні шляхи
Нідерландів [43]

Рис. 2.12. Канали Амстердама [23]

Рис. 2.13. Ейсселмер – найбільше озеро Нідерландів [10]

У південно-західній частині Нідерландів розташовується озеро Гревелінген. У провінції Фрісландія знаходиться група озер, які знаходяться нижче рівня моря. Це такі відомі озера як Флюссен, Слотер-Мер, Тьйоке-Мер, Снекер-Мер та інші. В північній частині Нідерландів розташоване озеро Лауверсзе, яке також було раніше морською затокою [10].

Біотичні (флористичні та фауністичні) ресурси. Культурні ландшафти займають більше 70 % території Нідерландів. Ліси (переважно з дуба, бука, ясеня з домішкою тиса) представлені окремими гаями і покривають (разом з насадженими лісами і придорожніми лісосмугами) не більше 7 % території країни. У піщаних місцевостях поширені вересові пустки з чагарником, на дюнах – соснові бори і чагарники обліпихи, по берегах рукавів великих річок – верболози (рис. 2.14).

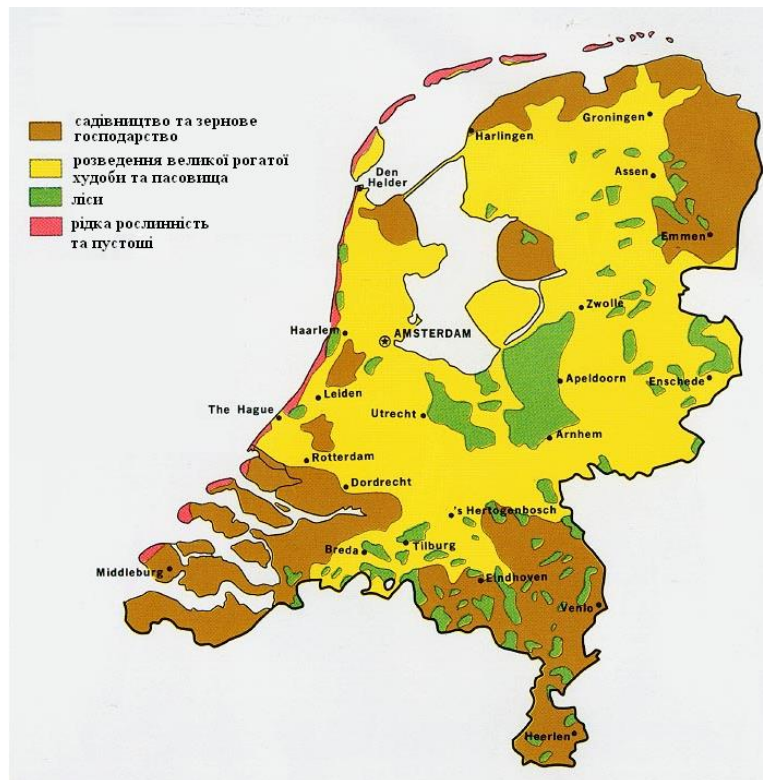

Рис. 2.14. Земельні ресурси Нідерландів та їх використання [72]

Нідерланди називають «скляним садом Європи»: тут в теплицях вирощують понад 800 видів тюльпанів, айстр, гіацинтів (рис. 2.15). «Квіткові тури» – один з найзатребуваніших видів туристичних поїздок до Нідерландів.

Через велику щільність населення тваринний світ країни сильно збіднений. Серед ссавців збереглися олені, борсуки і лисиці, на дюнах водяться дикі кролики. Нідерланди лежать на шляху щорічної міграції численних птахів (гуси, казарки, чайки і кулики, всього 180 видів), в дельті Рейну, Маасу і Шельди організовані охоронювані місця їх зимівлі. Північне море багате промисловими видами риби: оселедцем, тріскою, макреллю. Більшість диких

Рис. 2.15. Тюльпанні поля в Нідерландах [13]

тварин Нідерландів витіснені з місць проживання людиною. Багато рідкісних видів тварин знаходяться під охороною в національних парках і заповідниках.

Наявні природні туристсько-рекреаційні ресурси Нідерландів є основою для пізнавального, оздоровчого, спортивного та деяких інших видів туризму.

2.2. Природно-антропогенні ресурси

В Нідерландах нараховується 20 національних парків (табл. 2.2, рис. 2.16).

Таблиця 2.2

Національні парки Нідерландів [58;73]

Зображення	Назва	Провінція	Площа, га	Дата заснування
	Національний парк «Велювезом»	Гелдерланд	6000	1930
	Національний парк «Двінгелдервелд»	Дренте	3700	1991

	Національний парк «Де-Альде- Феанен»	Фрісландія	2500	2006
	Національний парк «Де-Бісбос»	Північний Брабант, Південна Голандія	9000	1994
	Національний парк «Де-Верріббен»	Оверейсел	3500	1992
	Національний парк «Де-Гроті-Пел»	Лімбург, Північний Брабант	1340	1993
	Національний парк «Де-Зом – Калмтхаутсе- Хейден»	Північний Брабант	3750	2001
	Національний парк «Де-Лонсі-ен- Дрюненсе- Дьойнен»	Північний Брабант	>3500	2002

	Національний парк «Де-Масдьюнен»	Лімбург	4200	1996
	Національний парк «Де-Мейнвег»	Лімбург	1600	1995
	Національний парк «Де-Хог-Велюве»	Гелдерланд	5500	1935
	Національний парк «Дьюйнен-ван-Тесел»	Північна Голандія	4700	2002
	Національний парк «Дрентс-Фріс Волд»	Дренте, Фрісландія	6100	2000
	Національний парк «Дрентсе-А»	Дренте	>10000	2002

	Національний парк «Зьойд- Кеннемерланд»	Північна Голандія	3800	1995
	Національний парк «Лауерсмер»	Гронінген, Фрісландія	6000	2003
	Національний парк «Остерсхельде»	Зеландія	37000	2002
	Національний парк «Де Салландсе Хьовелрюг»	Оверейсел	3500	2004
	Національний парк «Схірмонніког»	Фрісландія	5400	1989
	Національний парк «Утрехтсе Хьовелрюг»	Утрехт	6000	2003

Рис. 2.16. Національні парки Нідерландів [24]

Національні парки Північного Брабанта. Одним з небагатьох приливних прісноводних районів Європи є національний парк «*Де-Бісбос*» на території Північного Брабанта і Південної Голландії. Цей регіон, що представляє собою лабіринт річок і струмків, озер і бухт з чистою водою, заплавлених лук, вербових лісів, заростей очерету, є найважливішою зоною нагулу та гніздування гусей, качок, чапель, куликів та інших водно-болотних і лісових птахів. Заходять сюди олені та лисиці, крім того в районі відновлена популяція бобрів.

Транскордонний парк «*Де-Зом – Калмтхаутсе-Хейден*» частково знаходиться в Північному Брабанті та є бельгійсько-голландською природоохоронною зоною, в якій розташовані вересові пустки, дюни, ліси, болота, польдери, пасовища та ставки. Тут мешкає безліч водоплавних, співочих

і хижих птахів. Найпоширеніші ссавці – білки, крім того, часто зустрічаються горностаї, тхори, олені та лисиці, зрідка – лісові куниці.

Ще один національний парк Північного Брабанта – *«Де-Лонсі-ен-Дрюненсе-Дьойнен»*. Включає в себе область дюн, на яких виживають лише мохи та лишайники. В підніжжях дюн знаходяться ставки, ліси та луки з пишною рослинністю. Зустрічаються тут різні види тварин і птахів, наприклад, лісові ковзани, піночки-веснички, дрімлюги, лугові карбівки, чорні дятли, яструби-перепелятники і тетеревятники, канюки і вухаті сови. Нещодавно в ці місця повернулися борсуки, і зараз їх популяція збільшується [49].

Національні парки Дренте. З шести природоохоронних зон півночі Нідерландів найбільшу площу (100 км²) займає національний парк *«Дрентсе-А»* в провінції Дренте, який поєднує не тільки природні, але й історико-культурні області вздовж однойменної річки, здавна зайняті сільськими поселеннями; парк входить до складу національної ландшафтної зони *«Дрентсе-А»*.

Національний парк *«Двінгелдервелд»* створений в Дренте на великій (37 км²) вологій пустоші, порослій вересом і ялівцем; тут цвітуть шість видів орхідей, рідкісна тирлич легенева і нартецій європейський. У цих місцях живуть кілька видів дятлів, хижі птахи, лисиці, олені і змії, в т.ч гадюки.

Піщані дюни і великі ліси (в основному з хвойних дерев), складають ландшафт національного парку *«Дрентс-Фріс-Волд»* (національний парк площею близько 60 км², розташований у Дренте і частково Фрісландії). В тутешніх лісах живуть птахи та ссавці: олені, зайці, кролики, їжаки і білки, а також лисиці, тхори, горностаї і лісові куниці[49].

Національні парки Фрісландії і Гронінгена. Перебуваючи на відпочинку в Нідерландах, можна побувати в одному з найкрасивіших водно-болотних угідь північно-західної Європи – в національному парку *«Де-Альде-Феанен»*, розташованому в провінції Фрісландія. На його території в 23 км² є і області відкритої води, і зарості очерету, і заливні луки; навесні торфовища покриті суцільним пахучим килимом квітучих трав і чагарників. У парку росте не менше 450 видів рослин і зустрічається близько 100 видів птахів.

Національний парк «Схірмонніког» розташований у Фрісландії на однойменному острові. Завдяки різноманітності ландшафтів, які включають пляжі, ліси, дюни, болота, польдери та озера, парк став раєм для рослин, серед яких витончений білозір болотний і орхідеї. Безліч птахів злітається на острів для гніздування, нерідко можна побачити і хижаків – яструбів, соколів, скопів і сов[49].

Національні парки Оверейсела. Визначальну роль у багатому біорізноманітті національного парку «Де-Верріббен» в Оверейселі грає вода. На площі 100 км² розташовані озера, канали, заболочені ліси і зарості очерету. Водні рослини утворюють суцільні зелені килими, на яких розпускається жовтий німфоквітнік, білосніжні водокрас і тілоріз. У густих травах вологих лук цвітуть орхідеї, митник болотний, палахкотять червоним вогнем квітки зорьки. В парку мешкає безліч водно-болотних птахів, в очеретах гніздяться бугаї, варакушки та очеретянки, тут же можна побачити мишей-маляток, а в лісах – видр і лісових куниць.

Національний парк «Де Салландсе Хьовелрюг» знаменитий красою покритих вересом пагорбів і великих лісів. У цих місцях живуть різноманітні амфібії і рептилії, процвітають ссавці: олені, лисиці, борсуки, кам'яні куниці, тхори, ласки, горностаї та кілька видів кажанів, що живуть у дуплах дерев. У парку гніздяться 75 видів птахів, у т.ч. хижаків – осоїди і яструби, а також рідкісні для Голландії карбівки, ворони, дрімлюги і тетерева. У хвойних лісах зустрічаються синиці і клести, в листяних – повзики, строкаті дятли і дубоноси.

На кордоні провінцій Гронінген і Фрісландія розташований національний парк «Лауерсмер», створений для захисту природи рукотворного озера, чий береги і навколишні ліси облюбували гуси, качки, кулики, бугаї, очеретяні вівсянки, вусаті синиці, колпіци, канюки, сапсани і болотні луні. В густій траві на берегах озера квітуть орхідеї, в т.ч. рідкісний бровник однобульбовий. Для захисту земель від зайвого заростання в парк випущені коні і корови, а також польські коники та інша худоба[49].

Національні парки Гелдерланда і Утрехта. Національний парк «Велювезом» в провінції Гелдерланд є найстарішим у Нідерландах. Вся його територія покрита модриновими і сосновими лісами, болотами і піщаними дюнами, розкреслена пішохідними і велосипедними маршрутами. Для спостережень за тваринами обладнано два пункти, а в самому центрі парку на висоті 90 м побудований оглядовий майданчик «Посбанк». У парку живуть птахи і рептилії, в т.ч. гадюки, а також ссавці – олені, козулі, лані, кабани, лисиці, борсуки, горностаї і лісові куниці.

Подібні біотопи представлені в двох розташованих по сусідству національних парках – «Утрехтсе-Хьовелрюг» в провінції Утрехт, облюбований безліччю видів птахів, і «Де-Хоге-Велюве» в Гелдерланд. «Де-Хоге-Велюве» відомий, крім усього іншого, одним з найбільших в Європі Музеєм скульптури в Оттерло. Це більше 20 га розмічених на відкритому повітрі шедеврів найвідоміших європейських майстрів ХХ ст., а також багатюща приватна художня колекція подружжя Креллер-Мюллер, зокрема друга за значимістю в світі колекція творів Вінсента Ван Гога. Також тут розташовані підземний біологічний музей «Мюзеондер» і замок «Мисливський будиночок святого Губерта» [49].

Національні парки Зеландії і Північної Голландії. Національний парк «Дьойнен-ван-Тесел» розташований у Північній Голландії в області сухих і вологих дюн найбільшого з Фризьких островів. Відмінності в характері ґрунтів, температурі, силі вітру та рівні освітленості дюн забезпечили значну різноманітність рослин у парку. Біля берегів зустрічається обліпіха і бузина, в глибині острова – верес і шипшина колюча. Мохи та лишайники покривають спекотні південні схили дюн, на північних схилах рослинність більш пишна. У вологих місцях можна виявити щитолистник, водну м'яту, білозір та орхідеї, тут живуть жаби і тритони. Серед дюн гніздиться близько 80 видів птахів, десятки тисяч пернатих відпочивають в парку під час міграцій. Живуть тут і ссавці: горностаї, зайці, їжаки, пацюки та миші, в т.ч. летючі.

У Північній Голландії знаходиться національний парк «*Зьойд-Кеннемерланд*» («кеннемерські дюни»), що охоплює більше 1000 га піщаних дюн на узбережжі Північного моря. Перший ряд дюн витримує всю силу морських хвиль і солоного вітру, лише самі невибагливі рослини виживають у цих суворих умовах. У внутрішніх зонах ростуть обліпіха, бузина, синьоголовник, тирлич, золототисячник і орхідеї. На озерах, в листяних і соснових гаях мешкає близько 100 видів птахів. Добре почуваються тут олені, лисиці, кролики, кажани та інші тварини, нерідко можна зустріти поні, велику рогату худобу і навіть зубрів. Жителі густонаселеної міської агломерації Рандстад люблять відпочивати в цих місцях. Щорічно тут буває до двох мільйонів відвідувачів.

Найбільший в країні національний парк «*Остерсхельде*», що займає територію в 370 км² в провінції Зеландія, створений для захисту колишнього гирла річки Шельда, закритого від моря штормовим бар'єром. Поєднання глибоких ділянок і мілин, областей прісної і солоної води, впливів припливів і відливів забезпечили біорізноманіття цього регіону. Багато любителів поплавати з аквалангом приїжджають до парку, щоб познайомитися з його багатим підводним світом зі збереженими рідкісними рослинами і тваринами, наприклад, морськими свинями – маленькими грайливими китами, яких приваблює в тутешні води велика кількість риби[49].

Національні парки Лімбурга. Дві природоохоронні зони розташовані в голландській провінції Лімбург на кордоні з Німеччиною – це утворені на терасах річки Маас національні парки «*Де-Масдьюйнен*» і «*Де-Мейнвег*». У ландшафті парків присутні пустки та озера, а в «*Де-Масдьюйнен*» – ще й параболічні дюни (піщані вали, кінці яких укріплені, наприклад, рослинністю). В зонах гніздяться і зупиняються під час міграцій багато видів птахів, проживають тут лисиці, кам'яні куниці та інші куньї– ласки, тхори, горностаї і борсуки.

За ландшафтом невеликого (14 км²) національного парку «*Де-Гроті-Пел*», розташованого на кордоні Лімбурга і Північного Брабанта, можна простежити історію видобутку торфу: від його виїмки залишилися ставки і канали, які, як і

ліси, що з'явилися тут у ХХ ст. лісу, зробили природний світ регіону більш різноманітним. У парку мешкає 25 видів ссавців та зустрічається приблизно 100 видів птахів (наприклад, під час перельотів тут відпочивають сірі журавлі) [49].

Для захисту навколишнього середовища і культурних об'єктів в Голландії створено **20 національних ландшафтних зон**, що охоплюють п'яту частину території всієї країни. На цих землях дозволено проживання, ведення сільського господарства і вільне пересування, але є обмеження на будівництво житла і доріг. Найбільша ландшафтна зона (1808 км²) – «*Зелене серце*» – розташована в малозаселеній області торфовищ недалеко від міської агломерації Рандстад і має значення для збереження лугових птахів; тут зустрічаються великі веретенники, чайки і кулики-сороки.

На відміну від «Зеленого серця», що займає 20 % від площі всіх ландшафтних зон, територія найменшої з них – «Міддаг-Хюмстерланд» – становить лише 53 км (0,6 %). У цій зоні, розташованій на північний захід від міста Гронінген, майже немає областей дикої природи: 95 % землі зайнято сільським господарством, і ландшафт в значній мірі сформований людиною. Тут збереглися середньовічні церкви та залишки монастиря XII ст.

Найбільш значними лісами володіє друга за величиною ландшафтна зона «*Велюве*». Інша частина її території зайнята пустками, піщаними дюнами і болотами. Великі водні простори – головне багатство зони «*Ейсселделта*», яка охоплює дельту річки Ейссел, та зони «*Рівіренgebіd*», в якій панують річки Рейн, Лек, Ваал і Мерведе. Ці чудові місця для відпочинку популярні серед любителів човнових прогулянок і пікніків у води.

Значна кількість каналів і штучних водойм знаходиться в зоні «*Лінія оборони Амстердама*» [49].

На території Нідерландів розташована значна кількість ботанічних садів і парків (рис. 2.17).

			
Арборетум Тромпенбург (Роттердам)	Ботанічні сади Університету м. Утрехта (Утрехт)	Ботанічний водний сад Ади Хофман (в 4 км на схід від міста Гарденберг)	Ботанічний сад Амстердама (Амстердам)
			
Брукергарден (м. Венло)	Кекенхоф (Ліссе)	Парк-музей Крьоллер-Мюллер (Оттерло)	Сад Хан Нїю (Бемелен)
			
Сад Локус Флевум (Лелістад)	Сад фантазій розуму Хенка Ілмерса (Оверейсел)	Сад Хортус Харен (Харен)	Сади Аппельтерн (Аппельтерн)
			
Сади Бумкамп (Борне)	Сади замка Арсен (Арсен)	Сади замка Бехем (Лібург)	Сади замка Хет Лоо (Апелдорн)
			
Сади Кійквуйнен (Нунспіт)	Сади Мін Руйс (Дедемсфарт)	Сади Руленхоф (Оттерсум)	

Рис. 2.17. Найвідоміші ботанічні сади і парки Нідерландів [54]

Тож, значний природо-ресурсний потенціал зумовив різноманіття природних комплексів, які за півстоліття сформували значну мережу національних та регіональних парків і заповідників, що і є природно-антропогенними туристсько-рекреаційними ресурсами. Найвні природно-антропогенні туристсько-рекреаційні ресурси Нідерландів є основою для пізнавального, оздоровчого, екологічного, зеленого, сільського та деяких інших видів туризму.

2.3. Суспільно-історичні ресурси

Голландія володіє значними суспільно-історичними туристсько-рекреаційними ресурсами. Її називають країною антропогенних ландшафтів.

Важливе місце серед суспільно-історичних туристсько-рекреаційних ресурсів Нідерландів займають відомі на весь світ музеї (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Найвідоміші музеї Нідерландів [41]

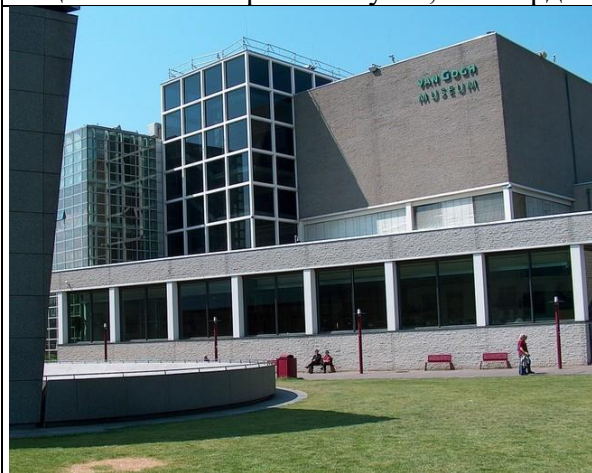
	
<p>Історичний музей Амстердаму</p>	<p>Музей татувань в Амстердамі</p>
	
<p>Музей кішок в Амстердамі</p>	<p>Музей пива Heineken, Амстердам</p>

Національний морський музей, Амстердам

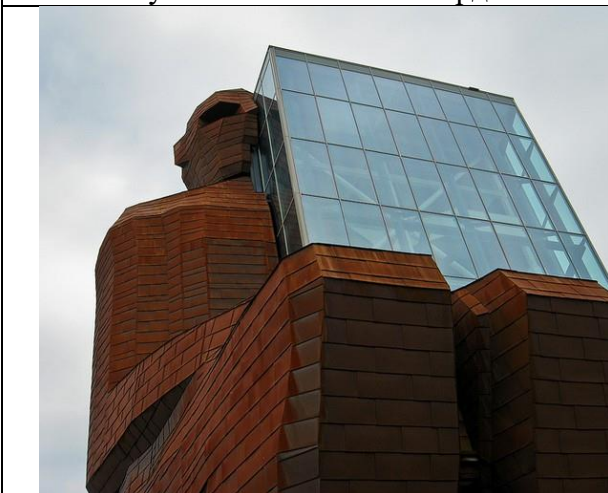
Музей мадам Тюссо в Амстердамі

Музей Ван Гога в Амстердамі

Музей біблії в Амстердамі

Музей людського тіла в Нідерландах
(Угстгест)

Музей тропіків, Амстердам

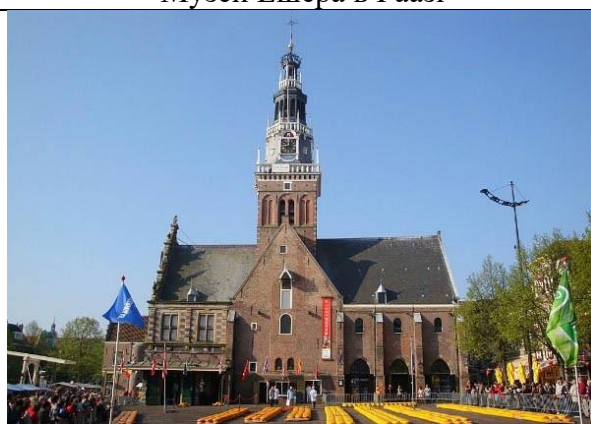
Музей Немо, Амстердам

Музей Ешера в Гаазі

Музей сумок в Амстердамі

Музей сиру в Алкмаарі

Будинок-музей Анни Франк в Амстердамі

Музей алмазів в Амстердамі

Музей Бойманса-ван Бьонінгена(Роттердам)

Музей Франса Халса (Гарлем)

	
<p>Королівська галерея Мауріцхьойс (Гаага)</p>	<p>Будинок-музей Рембрандта в Амстердамі</p>
	
<p>Міський музей Амстердам</p>	<p>Рейксмузеум в Амстердамі</p>
	
<p>Автомобільний музей Лоумана (Гаага)</p>	<p>Ермітаж в Амстердамі</p>
	
<p>Музей конопель в Амстердамі</p>	<p>Музей каналів в Амстердамі</p>
	
<p>Амстелкрінг</p>	<p>Будиночок Петра Першого в Заандаме</p>

Відомі Нідерланди і своїми чудовими замками, яких у країні зберіглося більше сотні (табл. 2.4).

Замки Нідерландів [19]

	
Замок Амеронген, Утрехт	Замок Хейз, Північний Брабант
	
Замок Аервінкел, Лімбург	Замок ван Мхір, Лімбург
	
Замок Хейсвик, Північний Брабант	Замок Війнандсраде, Лімбург
	
Замок Ассумбург, Північна Голандія	Замок Ваалсброек, Лімбург
	
Замок Арсен, Лімбург	Замок Фрайлемабург, Гронінген
	

<p>Замок Хіндерштейн, Лімбург</p>	<p>Замок Мірссенховен, Лімбург</p>
	
<p>Бінненхоф-Замок Графелійк, Південна Голландія</p>	<p>Замок Мьойдерслот, Північна Голландія</p>
	
<p>Замок Оуд-Поелгеест, Південна Голландія</p>	<p>Замок Ейсден, Лімбург</p>
	
<p>Замок Тер Ворм, Лімбург</p>	<p>Замок Ендегеест, Південна Голландія</p>
	
<p>Замок Влієк, Лімбург</p>	<p>Замок Недерхорст, Північна Голландія</p>
	
<p>Замок Моєрмонд, Зеландія</p>	<p>Замок де Хаар, Утрехт</p>
	

<p>Замок Боргхарен, Лімбург</p> 	<p>Замок Оуд Еренштейн, Лімбург</p>
<p>Замок Ньювендорн, Північна Голландія</p> 	<p>Замок Вестхов, Зеландія</p>
<p>Блакитний замок, Північний Брабант</p> 	<p>Замок Мерцкенбург, Південна Голландія</p>
<p>Замок Гоеденраад, Лімбург</p>	<p>Замок Оббіт, Лімбург</p>

2.4. Подієві ресурси

Нідерланди багаті на подієві ресурси (рис. 2.18). Серед найбільш відомих подій, що відбуваються в країні, слід відзначити наступні [21;48].

Міжнародний фестиваль конопель «Чаша канабіса». Проводиться на третьому тижні листопада. Численні і найчастіше платні заходи на тему конопель. Протягом п'яти днів кофе-шопи змагаються за п'ятьма номінаціями: на кращий сорт марихуани, кращий гашиш, краще насіння марихуани і кращий продукт переробки конопель (наприклад, пиво або кекси). Журі оцінює зовнішній вигляд, запах і смак продукту, а також вироблений їм ефект.

Рис. 2.18. Події туристсько-рекреаційні ресурси (побудовано автором)

Голландський фестиваль. В Амстердам з'їжджаються трупі багатьох театрів. Проводяться платні і безкоштовні концерти та вистави, в т.ч. в міських парках. Фестиваль триває в липні.

Рейгордський фестиваль. Проводиться щорічно в червні в невеликому містечку Рейгорд в околицях Амстердама. Включає великі концерти і народні бали.

Амстердамський карнавал. Привертає велику кількість людей, одягнених в чудові маскарадні костюми. Багато з них готові на будь-які крайнощі, але більшість обмежується участю в параді і танцях. Затишні концертні зали, театри і кіно, веселі й оригінальні вистави або фільми, що вийшли з андеграунду. Почесне місце відведено рок-музиці, блюзу, джазу і реггі, але при цьому не забута і класична музика у виконанні хороших музикантів. Місцеві артисти всіх жанрів змагаються між собою.

Щорічний фестиваль каналів Grachtenfestiva в Амстердамі. З 17 по 21 серпня в місті проходить близько 70-ти концертів класичної музики більш ніж на 20-тьох майданчиках у районі двох основних каналів. Завершується свято концертом Prinsengracht, який проходить на плаваючій сцені перед готелем Pulitzer. Особливістю фестивалю є серія безкоштовних концертів під відкритим небом в садах і на терасах, прилеглих до каналів. В рамках заходу проходить Дитячий фестиваль [21;48].

Парад квітів у Аалсмеер. Щорічний парад квітів в голландському місті Аалсмеер – одна з найзнаменитіших і незабутніх квіткових виставу світі. Парад проходить у перші вихідні вересня, стартуючи з Аалсмеер о 8:30 суботнього ранку, і приваблює сотні тисяч відвідувачів. Парад квітів – це грандіозний хід квітів, який простягається на два з половиною кілометри від аукціону в місті Аалсмеер до центру Амстердама. Під час параду виступають музичні групи, джаз-бенди, проходять костюмовані вистави, танці. Понад мільйон квітів створюють квіткове море, яке проноситься на 20-ти величезних пересувних човнах і 30-ти розкішно декорованих автомобілях – це, свого роду, демонстрація новітніх тенденцій як у дизайні автомобілів, так і в аранжуванні квітів. Великі квіткові фірми (їх сотні в Голландії) проявляють чудеса фантазії, декоруючи пересувні човни-платформи і автомобілі квітами всіляких видів та кольорів – хризантем і лілій, фрезій і троянд і, звичайно, тюльпанів.

Фестиваль рок-музики «Пінк-поп» в Нідерландах. Фестиваль «Пінк-поп» – щорічний фестиваль рок-музики, що проводиться в червні в Ланграафе – місті, розташованому на південному сході Нідерландів. Рінкрор проводиться протягом трьох днів, з п'ятниці по неділю, розгортаючи виставу на 3-х різних майданчиках і приймаючи понад 60 тис. осіб на день. А за 40-річну історію фестиваль відвідали понад два мільйони осіб, представили свою творчість понад 500 виконавців і груп [21;48].

Національний день мельника в Нідерландах. Вітряки – один із символів Нідерландів, поряд з каналами, тюльпанами, голландським сиром і голландським оселедцем. У Національний день мельника, що відбувається в травні, в

Нідерландах близько 600 з існуючих в країні 1000 вітряних млинів відкриваються для відвідування публікою.

Свято оселедця (День прапорців). Традиційно, свято оселедця проводиться в Нідерландах в одну з субот червня, відразу ж після того, як в порт доставлять перший оселедець нового улову. Цей улов – особливий, оскільки до кінця травня оселедець досягає ідеального розміру і нагулює 14 % жирності. Це свято часто називають також «День прапорців». Прапорці фігурують в назві народних гулянь тому, що ними традиційно в цей день прикрашають гавань містечка Схефенінгена і прилеглі вулиці. Гості святамають змогу вдосталь поїсти делікатесу – першого оселедця нового сезону, т.зв. «холландсе Ніуве». Перше оселедцеве судно, яке заходить у порт Схефенінген, зазвичай отримує грошову премію. Ще на початку тижня, коли з моря повертається «оселедцевий» флот, рибу потрошать спеціальним способом, додають трохи солі і поміщають в барила. Перша діжка добірного Харінга – так по-голландськи називається оселедець – дарують королеві Нідерландів Беатрікс. За давним-давно заведеною традицією в ознаменування початку нового сезону монарху дарують три відерця риби певного розміру і ваги, достатньої жирності і солоності. А потім влаштовують аукціон, на якому продають другу в цьому році діжку малосольного делікатесу. Ціна за нього може доходити до 30 тисяч євро! Виручені кошти йдуть на благодійні цілі.

Сирні фестивалі. Сирні фестивалі проходять влітку кожної п'ятниці в невеликих голландських містечках Алкмаар і Гауде [21;48].

2.5. Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

У списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах значиться 10 об'єктів (на 2015 р.), це становить 1,0 % від загального числа (1031, у т.ч. 802 культурних, 197 природних та 32 змішаних об'єктів на 2015 р.) [75]. 9 об'єктів включені до списку за культурними критеріями, причому 3 з них визнані шедеврами людського генія (критерій I), а 1 об'єкт включений за природними критеріями (рис. 2.19-2.20, табл. 2.5) [71]. Крім цього, станом на

2015 р., 9 об'єктів на території Нідерландів перебувають в числі кандидатів на включення до списку всесвітньої спадщини (рис. 2.19, 2.21, табл. 2.6). Всі вони були внесені до попереднього списку в 2011 р.[70].

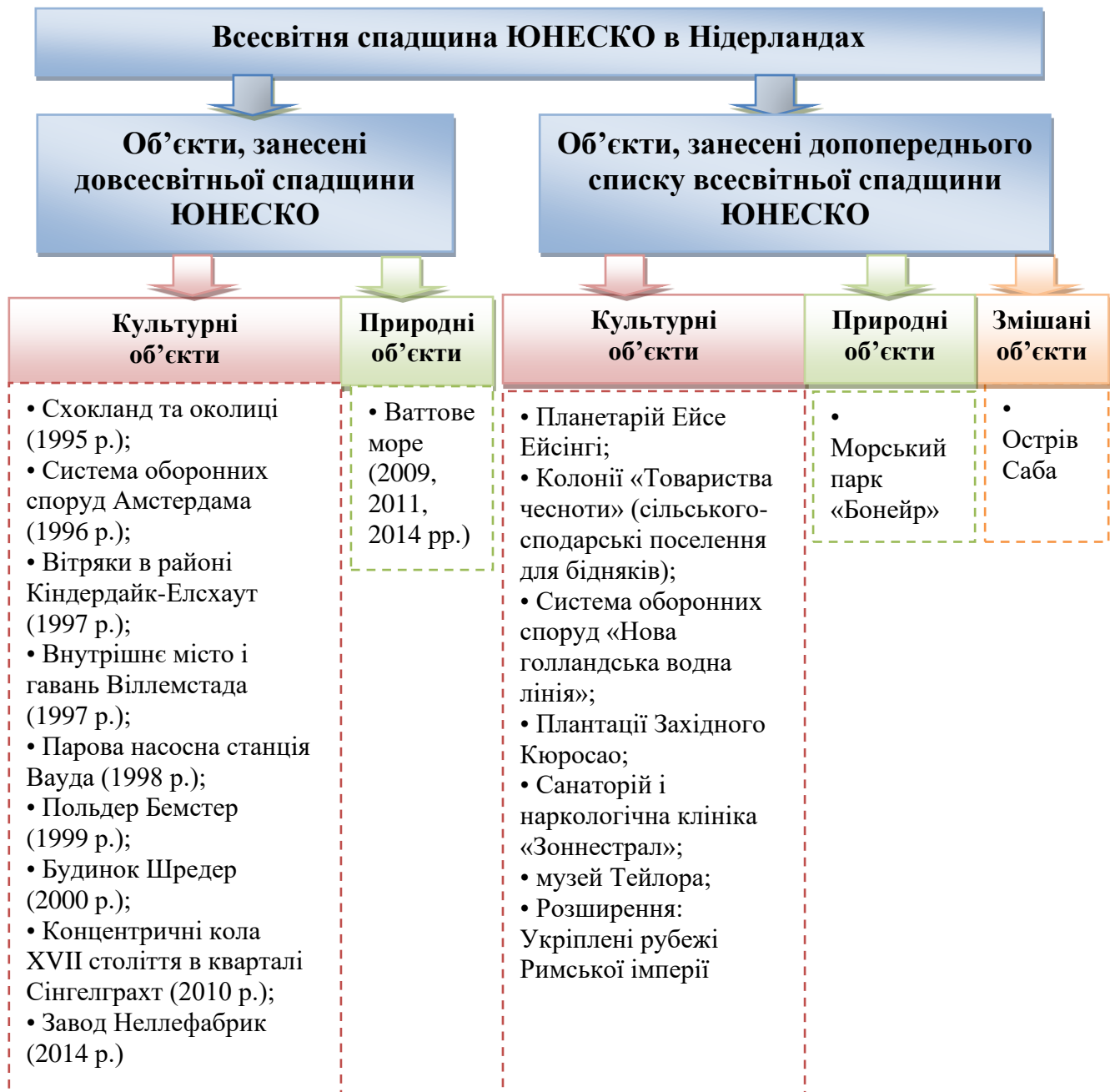

Рис. 2.19. Перелік об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах, 2015 р.(узагальнено та побудовано автором за [59;70;71])

Королівство Нідерландів ратифікувало Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 26 серпня 1992 р. Перші об'єкти, що знаходяться на території Нідерландів, були занесені до списку в 1995 р. на 19-й сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [59].

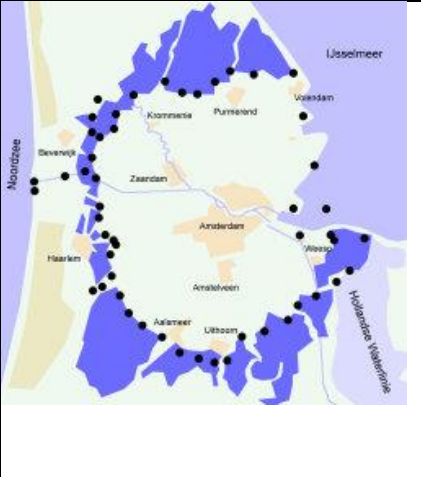

Рис. 2.20. Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах, 2015 р. [59]

До всесвітньої спадщини ЮНЕСКО увійшли наступні об'єкти Нідерландів: Схокланд та околиці (колишня затока Зейдер-Зе), Система оборонних споруд Амстердама (Амстердам), Вітряки в районі Кіндердейк-Елсхаут (провінція Південна Голландія), Внутрішнє місто і гавань Виллемстада (державне утворення Кюрасао, Нідерландські Антильські острови), Парова насосна станція Вауда (провінція Фрисландія), Польдер Бемстер (Північна Голландія), «Рітвелд Шредерхьойс» (Будинок (Шредер в місті Утрехт), Ваттове море (спільно з Данією та Німеччиною), Концентричні кола XVII ст. в кварталі Сінгелграхт (Амстердам), Завод Неллефабрик (Роттердам).

Таблиця 2.5

Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах, 2014 р.
(складено автором за [59;71])

№ п/п	Зображення	Назва, місце розташування	Короткі відомості про об'єкт
1		Схокланд та околиці (колишня затока Зейдер-Зе)	Схокланд – колись один із найбільш населених островів затоки Зейдер-Зе, який служив перевалочним пунктом голландських морехідних шляхів. Через свою невелику висоту над рівнем моря постійно піддавався повеням, і врешті-решт, у 1859 р. покинутий жителями. Після осушення затоки Зейдер-Зе район Схокланд, починаючи з 1940-х років, став польдером. У 1948 р. в спеціально реконструйованій церкві був відкритий Музей Схокланда, в якому розташовується експозиція про історію місцевості. Культурна історія острова і його населення символізують давню боротьбу голландців з з наступаючим на сушу морем. Тут виявлені сліди проживання людини, починаючи ще з доісторичних часів [55].
2		Система оборонних споруд Амстердама (Амстердам)	Система оборонних споруд Амстердама – кругова оборонна лінія навколо Амстердама довжиною 135 км. Зведена в 1883-1920 рр. Є єдиним у своєму роді укріпленням, що включає гідротехнічні споруди, а також одним з найбільших і протяжніших. Ця оборонна лінія зводилася під керівництвом Військового міністерства для захисту Національної Вежі – останньої лінії оборони Королівства Нідерландів. Центральна частина країни була захищена системою з 45-ти укріплених фортів з узгоджено діючою артилерією. В разі необхідності складна мережа каналів і шлюзів дозволяла за 48 годин затопити польдери водою до рівня 0,5-1,5 м. Це досить глибоко для того, щоб затримати просування піхоти, і занадто мілко для човнів. Згодом за допомогою цієї ж гідротехнічної системи можна було осушити затоплені ділянки. В даний час Лінія оборони Амстердама втратила свій військовий потенціал [35]

3		<p>Вітряки в районі Кіндердейк-Елсхаут (провінція Південна Голландія)</p>	<p>Кіндердейкські вітряки – група з 19-ти монументальних вітряних млинів, розміщених у польдері Албласевард, в провінції Південна Голландія. Більшість млинів відносяться до селища Кіндердейк і лише один з них – до муніципалітету Албласердам. Вітряки будувалися з 1738-го по 1940-і роки для відкачування води в польдері. Нині це місце найбільшої концентрації старих вітряків у Нідерландах та один з найвідоміших голландських туристичних об’єктів. Вітряки в районі Кіндердейк-Елсхаут ілюструють видатний внесок народу Нідерландів в мистецтво управління водними ресурсами. Тут можна отримати уявлення про всі типові елементи цієї технології: окрім вітряних млинів, тут розташовані дамби, резервуари, насосні станції, службові будівлі[26]</p>
4		<p>Внутрішнє місто і гавань Віллемстада(державне утворення Кюрасао, Нідерландські Антильські острови)</p>	<p>Віллемстад – найбільше місто та адміністративний центр острова Кюрасао. Було засновано голландцями як торгове поселення в 1634 р. У наступні століття воно послідовно розвивалося. Сучасне місто включає кілька окремих історичних районів, архітектура яких відображає не тільки європейські концепції містобудування, а й стилі, привнесені з Нідерландів і тих іспанських та португальських колоніальних міст, з якими Віллемстад був пов’язаний торговими відносинами. Центр міста розділений каналом Санта-Анна-Бей, або Шоттегат. Чудова берегова лінія вздовж всієї акваторії затоки забудована типовими голландськими будівлями XVIII-XIX ст. і розкішними особняками родин купців, в яких в наші дні розташовані багаточисленні магазини, ресторани, музеї і кав’ярні. В самій гавані є плаваючий ринок, зібраний з барж і понтонів. В старому єврейському районі Шарлу знаходиться друга за віком синагога в західній півкулі – Міква-Ізраель-Емануель (середина XVII ст.), а також старий цвинтар Бет-Хейм з невеликим історичним музеєм у внутрішньому дворіку. Резиденцією керівництва Нідерландських Антильських островів є Форт-Амстердам (1635 р.), з якого почався розвиток міста. В місті є декілька музеїв [9]</p>

5		<p>Парова насосна станція Вауда (провінція Фрисландія)</p>	<p>Парова насосна станція Вауд в Леммер, провінція Фрисландія, була відкрита в 1920 р. для захисту від повеней, викачування надлишкової води з Фрисландії. Вона є найбільшою з будь-коли побудованих парових насосних станцій і все ще перебуває в дії. На станції встановлено паралельно чотири комплекси парових двигунів і вісім відцентрових насосів. Це видатне досягнення голландських інженерів та архітекторів, що використовується для захисту населення і території країни від водної стихії [45]</p>
6		<p>Польдер Бемстер (Північна Голландія)</p>	<p>Польдер Бемстер, створення якого відноситься до початку XVII ст. (1609-1612 рр.), є найстарішим з відвойованих у моря ділянок суші в Нідерландах. Тут без змін збереглася чітка структура ландшафту, що включає поля, дороги, канали, дамби і поселення. Польдер утворився в результаті осушення Бемстерського озера, розташованого навколо Амстердама. Для осушення було побудовано 50 польдерних вітряків. Протягом наступних трьох століть вони продовжували осушувати польдер Бемстер, і лише на початку XX ст. їх замінили більш сучасні парові меліоративні споруди, у 1960-х роках замінені на електричні і дизельні. Сучасний польдер Бемстер поділений на більш ніж 50 ділянок, кожна з яких має свій рівень води [3]</p>
7		<p>«Рітвелд Шредерхьойс» (Будинок (Шредер в місті Утрехт)</p>	<p>«Рітвелд Шредерхьойс» в Утрехті був замовлений пані Трус Шредер-Шрейодер, спроектований архітектором Герріт-Томасом Рітвелдом, і побудований у 1924 р. Цей невеликий сімейний будинок зі своїм оригінальним інтер'єром та хитромудрою просторовою структурою повністю відповідав ідеалам художників та архітекторів, які належали до групи «Стиль» («Де Стейлі», Нідерланди, 1920-ті рр.), і з тих пір сприймався як один із символів модернізму в архітектурі. Вважається, що будинок є чи не єдиним взірцем архітектури в стилі неопластицизму, водночас будучи чи не найвідомішим витвором цього художнього напрямку загалом. Після смерті пані Шредер, будинок було відреставровано і перетворено на музей [5]</p>

8		<p>Ваттове море (спільно з Данією та Німеччиною)</p>	<p>Ваттове (або Ваденське) море – частина Атлантичного океану, мілководна морська ділянка площею біля 10 тис. км², розташована біля узбережжя Данії, Німеччини і Нідерландів. Низка ваттів і лагун тягнеться приблизно на 500 км від Ден-Гелдеру на південному заході (Нідерланди) до селища Скаллінген на північному сході (Данія). Включає затоки (лагунного типу) Ваддензе, Лауверсзе, естуарії річок Емс (бухта Долларт), Везера, Ельби, бухту Ядебузен і частину Хельголандської бухти. Відокремлено від Атлантичного океану і Північного моря ланцюжком Фризьких островів. Назву «Ваттове море» також поширюють на інші типові приклади берегів: затоку Сан-Франциско, Затока Фанді, корейське узбережжя Жовтого моря. Ваттове узбережжя Північного моря в основному сформувалося у X-XIV ст., після того як торф'яні відкладення, раніше відокремлені від океану піщаними дюнами (сьогоденні Фризькі острови), були зруйновані і змиті в результаті штормових нагонів води. Включено до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як «одна з останніх масштабних природних екосистем припливної зони, в яких природні процеси продовжують функціонувати в значній мірі без втручання людини» [8]</p>
9		<p>Концентричні кола XVII ст. в кварталі Сінгелграхт (Амстердам)</p>	<p>Ансамбль кварталу каналів Амстердама був задуманий в кінці XVI – на початку XVII ст. як нове «місто-порт». У нього входить мережа каналів (грахтів) на захід і на південь від історичного центру міста, а також середньовічні села навколо Старого міста. Вони окреслюють межі укріпленого міста і ведуть до кварталу Сінгелграхт. Сотні кілометрів каналів, понад 1500 мостів та близько 90 штучних островів дозволили Амстердаму дістати титул «Північна Венеція». У місті є 4 головні канали: Сингел, Геренграхт, Кейзерсграхт і Принсенграхт. Їх прорили в XVII ст., який називають «золотим століттям Нідерландів». Ці канали утворюють 4 концентричні півкола, що оперізують місто. Концентричні канали сполучалися радіальними. Довгостроковою метою створення каналів було розширення міста за рахунок осушення боліт за допомогою будівництва каналів у формі концентричних дуг і засипки ґрунту між ними. Ці простори дозволили розвинути єдиний міський ансамбль будинків з гостроверхими дахами, серед яких були споруджені численні пам'ятники. Розширення міської забудови, що вирізнялося єдністю стилю, стало найбільшим зразком</p>

			будівництва тієї епохи. Ансамбль кварталу каналів Амстердама є прикладом великомасштабного містобудування, який вважався еталоном аж до XIX ст. Нині амстердамські канали – справжня візитівка нідерландської столиці [23]
10		Завод Неллефабрик (Роттердам)	Завод Неллефабрик був спроектований і побудований в 1927-1929 рр. XX ст. на березі каналу в промисловій зоні Спаансе Польдер на північному заході Роттердама. Неллефабрик – один з пам'ятників промислової архітектури XX ст. Він включає в себе комплекс будівель-цехів, фасади яких в основному виконані зі сталі і скла, демонструючи широке застосування принципу прозорої навісної стіни. Завод замислювався як «ідеальне підприємство», відкрите зовнішньому світу: його внутрішні службові приміщення змінювалися відповідно до необхідності, а денне світло використовувалось для забезпечення сприятливих умов роботи. Неллефабрик являє собою новий тип заводів, що став виразником модернізму і функціоналізму в культурі в період між двома війнами. В період функціонування на заводі виготовлялися кава, чай, різні види тютюну. Виробництво було призупинено у 1996 р. [66]

Рис. 2.21. Об'єкти, що занесені до попереднього списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах, 2015 р. [70]

До попереднього списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО увійшли наступні об'єкти Нідерландів: Морський парк «Бонейр», Острів Саба, Планетарій Ейсе Ейсінгі, Колонії «Товариства чесноти» (сільськогосподарські поселення для бідняків), Система оборонних споруд «Нова голландська водна лінія», Плантації Західного Кюрасао, Санаторій і наркологічна клініка «Зоннестрал», Музей Тейлора, Розширення: Укріплені рубежі Римської імперії.

Таблиця 2.6

Об'єкти, що занесені до попереднього списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах, 2015 р.
(складено автором за [59;70])

№ п/п	Зображення	Назва, місце розташування	Короткі відомості про об'єкт
1		<p>Морський парк «Бонейр» (особлива громада Бонейр, острівне володіння Бонейр, Сінт-Естатіус і Саба, Нідерландські Антильські острови)</p>	<p>Національний морський парк «Бонейр» був утворений навколо островів Бонейр і Клейн-Бонейр в Карибському морі у 1979 р. Охоронюваним тут вважається підводний світ, починаючи від самого узбережжя острова і закінчуючи ділянкою, де глибина моря становить 60 м. З причини своєї різноманітності, барвистості та в якійсь мірі унікальності, підводний світ парку «Бонейр» вважається одним з найцікавіших в усьому Карибському морі. Морський парк «Бонейр»включає 2700 га коралових рифів, заростей водоростей і мангрових лісів, а також є місцем проживання більше 50 видів коралових поліпів і понад 350 видів рифових риб. На узбережжі гніздяться 4 види морських черепах. Флора і фауна парку знаходяться у відмінному стані. Тут знаходиться одна з найпрекрасніших реліктових коралових систем всього західної півкулі, яка є найменш деградованою в усьому Карибському морі [4]</p>

2		<p>Острів Саба (особлива громада Саба, острівне володіння Бонейр, Сінт-Естатіус і Саба, Нідерландські Антильські острови)</p>	<p>Саба – острів у Карибському морі в складі Навітряних островів (архіпелаг Малі Антильські острови). Площа – 13 км². Острів є вершиною підводного вулкана Маунт-Синергія, що підноситься над водою на 890 м (найвищий острів голландських володінь регіону). Тут немає річок або постійних водотоків, а підвітряна (західна) сторона суха та поросла лише заростями кактусів і сухих чагарників. Навітряна (східна) сторона Саби являє собою різкий контраст з сухим заходом – гірські схили тут поросли пишними лісами з великою кількістю деревовидних папоротей, пальм, червоного дерева, олеандра, гібіскуса та орхідей, а під пологом лісу гніздяться понад 60 видів птахів, кілька видів ящірок і деревних жаб.</p> <p>Культурне середовище острова було створено народами, які послідовно населяли острів. Воно включає: археологічні залишки індіанських та європейських поселень; традиційні села; Сабан котеджі з сімейними кладовищами; характерну інфраструктуру [53]</p>
3		<p>Планетарій Ейсе Ейсінгі (місто Франекер, провінція Фрисландія)</p>	<p>Королівський Планетарій Ейсе Ейсінгі – діючий планетарій нідерландського майстра та астронома-любителя Ейсе Ейсінгі, споруджений між 1774 і 1781 рр. Вважається найстарішим діючим планетарієм у світі. Планетарій розміщений прямо на стелі власного житлового будинку Ейсе Ейсінгі. Вся ідея полягала в</p>

			<p>створенні робочої моделі Сонячної системи, в якій всі планети рухаються навколо Сонця з певною швидкістю. Кожна планета проходить свій шлях за реальний проміжок часу. Зі стелі будинку Ейсінгі звисають вбудовані туди шарніри, які утримують пропорційно зменшені моделі кожної планети. На верхньому поверсі будинку розташований пристрій, управляючий конструкцією. У плани Ейсінгі входило спорудження ще більш грандіозного планетарію, ніж на стелі його будинку, але через неспокійну політичну обстановку ці плани не були реалізовані. На побудову планетарію Ейсінгі знадобилося цілих 7 років [47]</p>
4		<p>Колонії «Товариства чесноти» (сільськогосподарські поселення для бідняків) (провінція Дренте)</p>	<p>«Товариство чесноти» було засноване в 1818 р. для підтримки бідноти. Для цього була розпочата масштабна програма внутрішньої колонізації. Протягом 1818-1825 рр. було побудовано 7 колоній, в яких розмістили сім'ї з інвалідами, дітей-сиріт, відставних військовослужбовців, жебраків тощо. Існували два основних типи колоній: «вільні», в які бідні люди увійшли за власним бажанням, та «примусові», в яких бідняки були зобов'язані проживати. Жителям колоній надали великі площі необроблюваних земель для ведення сільського господарства. Кожна колонія була задумана як самодостатньо суб'єкт.</p>

5		<p>Система оборонних споруд «Нова голландська водна лінія»(провінції Південна Голландія, Північна Голландія, Утрехт)</p>	<p>Система оборонних споруд «Нова голландська водна лінія» є військовою лінією оборони, спорудженою з метою захисту адміністративного та економічного «серця» Нідерландів – Форту Голландії шляхом контрольованого затоплення ланцюга полів навколо нього на глибину до метра. Лінія затоплення була закладена в XIX-XX ст. та простягається від Форту Наарден до Форту Стергат. Лінія складається з системи гідротехнічних споруд і понад 1000 фортів, казематів, шлюзів і дерев'яних будинків. Нова голландська водна лінія є одним з найбільших проєктів, які коли-небудь проводилися в Нідерландах. Поля затоплення навколо фортів складаються в основному з відкритих земель.</p>
6		<p>Плантації Західного Кюрасао (державне утворення Кюрасао, Нідерландські Антильські острови)</p>	<p>Плантації Західного Кюрасао – культурний ландшафт, що дає уявлення про Карибські плантації XVII – початку XX ст. Плантації є відносно великими, розміром від 500 до 700 га. Кожна включає в себе маєток з власною територією, що заросла рослинністю, залишки оброблюваних угідь, господарські будівлі, археологічні пам'ятники і меморіали</p>
7		<p>Санаторій і наркологічна клініка «Зоннестрал» (місто Гілверсум, провінція Північна Голландія)</p>	<p>Санаторій «Зоннестрал» був заснований для догляду за хворими на туберкульоз та їх адаптації до суспільства. Санаторний комплекс складається з головної будівлі, двох павільйонів, майстерень і приміщень для обслуговуючого персоналу. Комплекс був побудований протягом 1926-1931 рр. Санаторій знаходився в</p>

			експлуатації з 1928 по 1950 рр. У 1957 р. він був перетворений на лікарню загального профілю, і з тих пір неодноразово розширювався. Основна увага конструкції була на функціональність. Ідея полягала в тому, щоб створити будівлю, яка дала б пацієнтам багато свіжого повітря і світла.
8		Музей Тейлора(місто Гарлем, провінція Північна Голландія)	Музей Тейлора – природничий музей, заснований у 1778 р., центр сучасного мистецтва і науки Нідерландів. Найстаріший серед публічних музеїв країни. Єдиний музей в світі, розташований в автентичній будівлі XVIII ст. зі збереженим інтер'єром. Музей був задуманий як Мусейон або Олександрійський Мусейон, в якому б були об'єднані дослідницький, навчальний та культурний центри. В музеї зібрані картини і малюнки, включаючи роботи Мікеланджело, Рафаеля, Рембрандта, Гольциуса і Лоррена. Музей Тейлера зберігає майже всі офорти Рембрандта. Тут знаходиться також унікальна колекція скам'янілостей (включаючи першого археоптерикса), наукові (фізичні) інструменти, мінерали, медалі і монети. Бібліотека музею, побудована в 1826 р., містить історичну колекцію природничих книг і журналів XVIII-XIX ст. Найбільш відома частина музею – Овальна зала. При музеї є власна обсерваторія [42]

9		<p>Розширення: Укріплені рубежі Римської імперії(провінції Південна Голландія, Утрехт, Гелдерланд)</p>	<p>Укріплені рубежі Римської імперії – військова зона, що складається з доріг, укріплень і цивільних поселень. Римська імперія була захищена ланцюгом рубежів протяжністю понад 5000 км від узбережжя Атлантичного океану на заході до Чорного моря на сході, від центральної Шотландії на півночі до північної околиці пустелі Сахара на півдні. Ці рубежі були збудовані в II ст. н.е. і фрагментарно залишились в наш час. Вони проходять по території багатьох держав і в деяких з них занесені до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО або охороняються державою</p>
---	---	--	--

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ТА РОЗРОБКА ТУРУ ДО НІДЕРЛАНДІВ

3.1. Особливості розвитку туризму Нідерландів

Туризм – важливий економічний сектор у Нідерландах. Країну щорічно відвідує понад 10 млн. іноземців. В 2019 р. країну відвідало 20 млн. 129 тис. іноземних туристів. Серед іноземних туристів, що приїзять до країни, переважають європейці та американці (рис. 3.1).

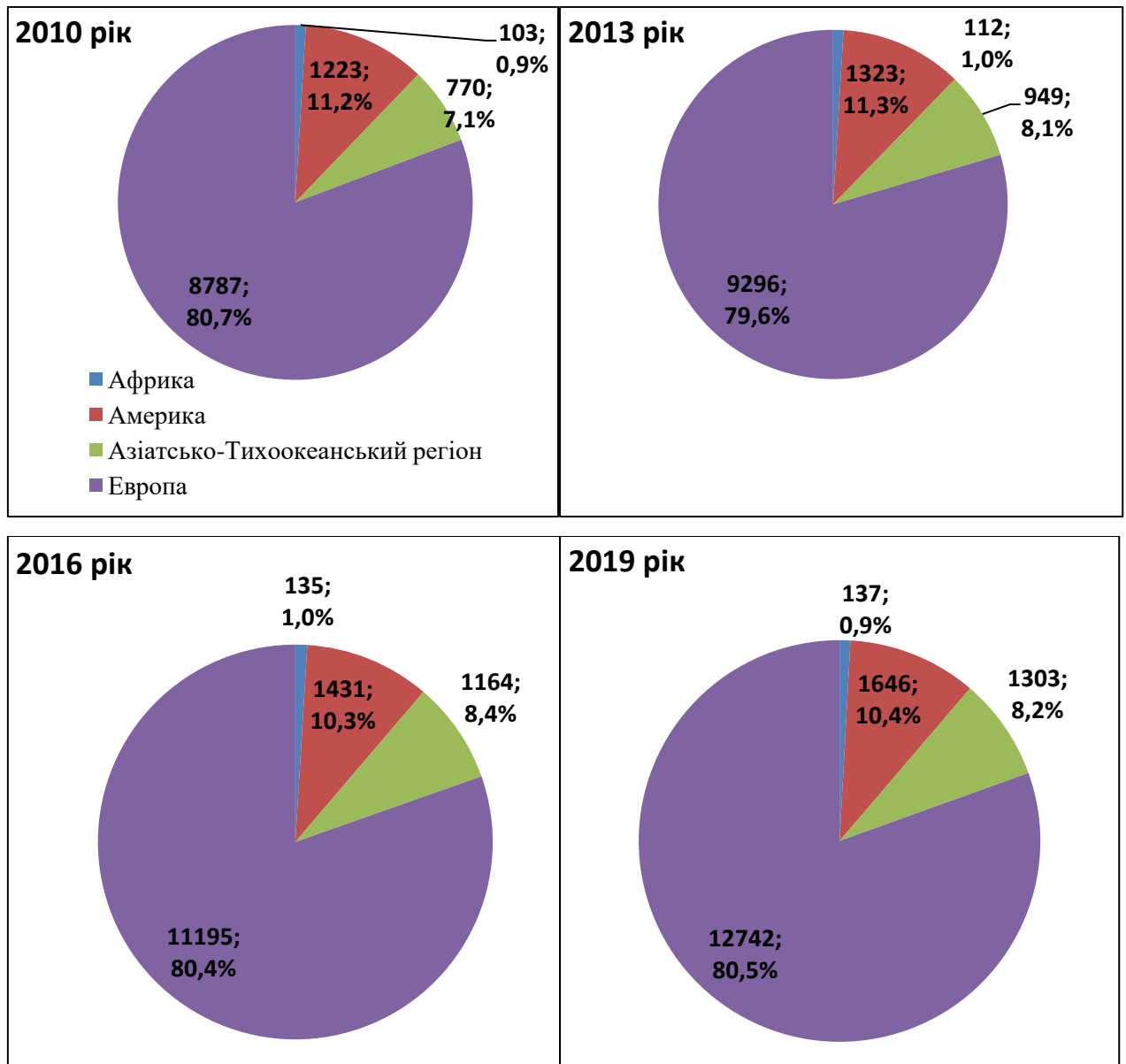

Рис. 3.1. Географічна структура іноземних туристів, що відвідали Нідерландів 2010, 2013, 2016 і 2019 рр., тис. осіб (%)
(побудовано автором за [76])

За останні десять років структура іноземних туристів, що відвідували Нідерланди, змінилась незначно. Так, збільшилась питома вага туристів з Азії, в той час як доля американців трохи зменшилась. Питома вага Африки і Європи в структурі в'їзного туризму практично не змінилася..

Аналіз іноземних туристів, що скористалися готелями Нідерландів, за регіонами світу свідчить, що серед них також зі значним переважанням лідирують європейці (77,4 % від усіх іноземних туристів, які зупинилися в готелях та інших закладах розміщення країни) (рис. 3.2).

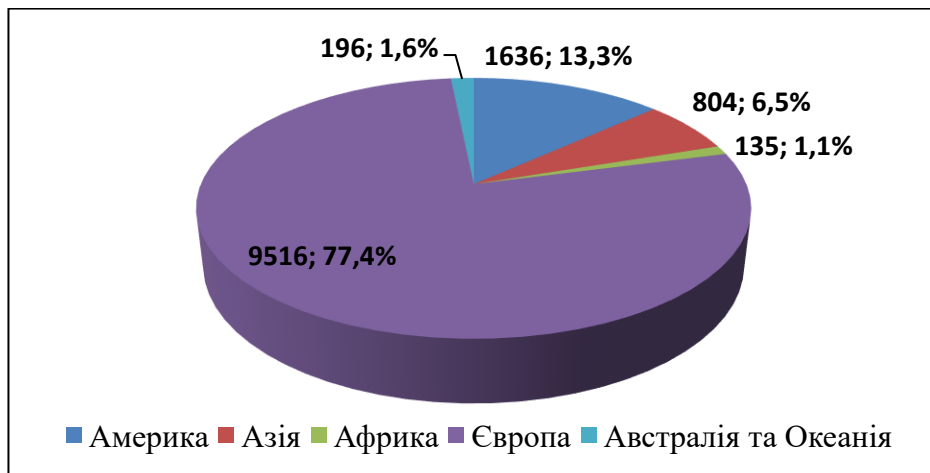
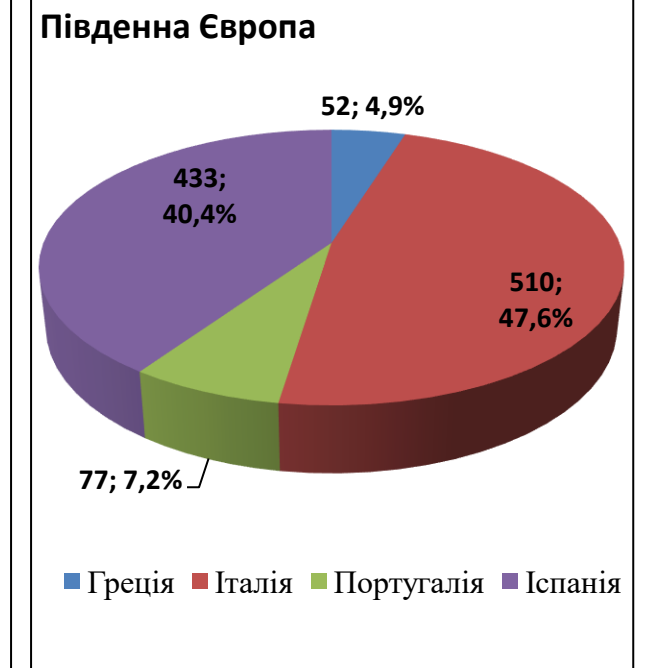
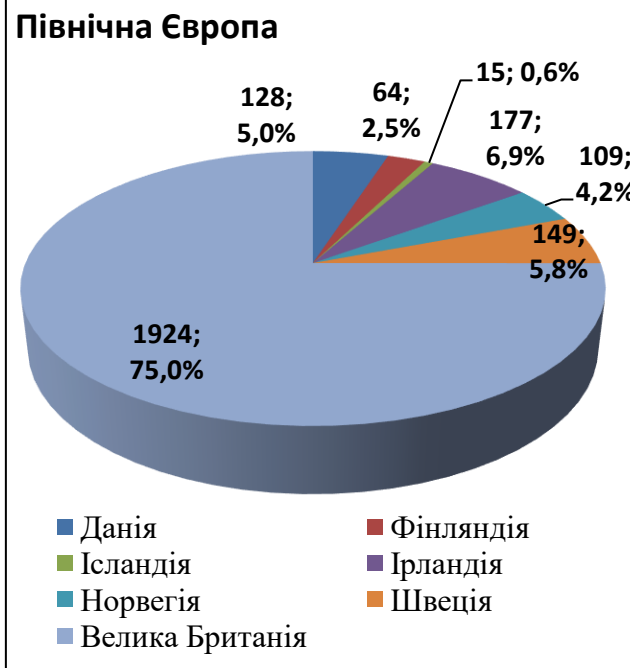
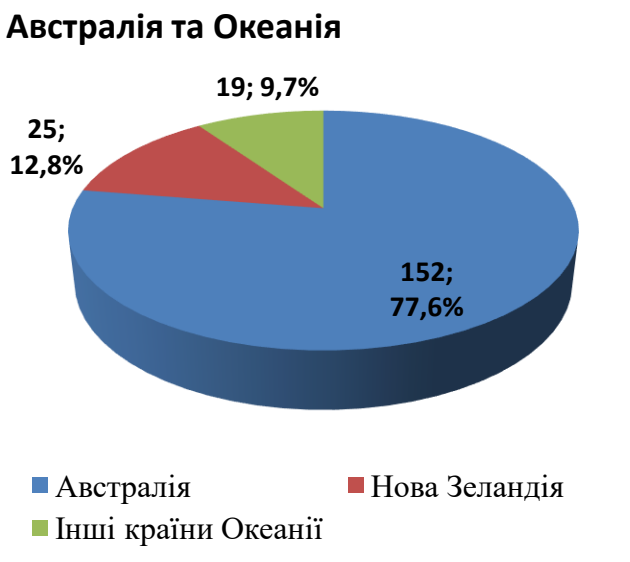
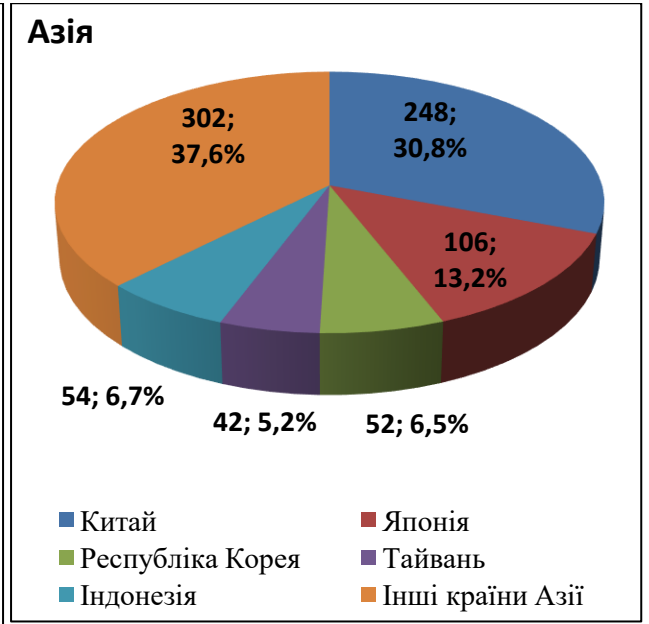
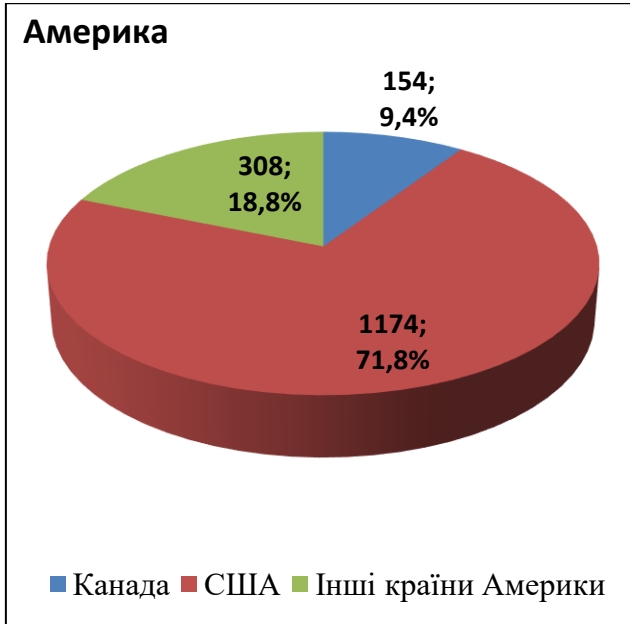

Рис. 3.2. Географічна структура іноземних туристів, що скористалися готелями Нідерландів у 2019 рр., тис. осіб (%)
(побудовано автором за [76])

Серед американських країн переважають туристи з США та Канади; серед азіатських країн – з Китаю, Японії, Республіки Кореї, Тайваню та Індонезії; серед центрально- та східно-європейських країн – з Чехії, Угорщини, Польщі, Росії та Словаччини; серед північно-європейських країн – з Данії, Фінляндії, Ісландії, Ірландії, Норвегії, Швеції та Великої Британії; серед західно-європейських країн – з Австрії, Бельгії, Франції, Німеччини, Люксембургу та Швейцарії; серед південно-європейських країн – з Греції, Італії, Португалії, Іспанії; серед близькосхідних країн – з Ізраїлю та Туреччини (рис. 3.3).

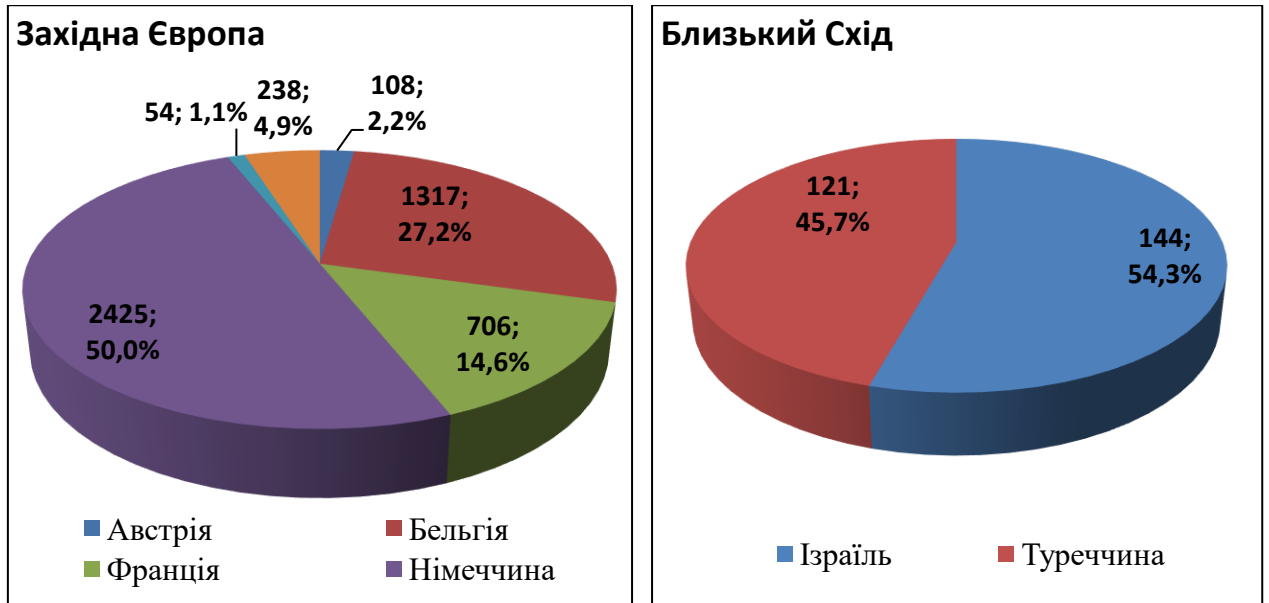

Рис. 3.3. Структура іноземних туристів, що були розміщені в готелях та інших засобах розміщення Нідерландів, у 2019 р. за регіонами і країнами світу, тис. туристів (%) (побудовано автором за [76])

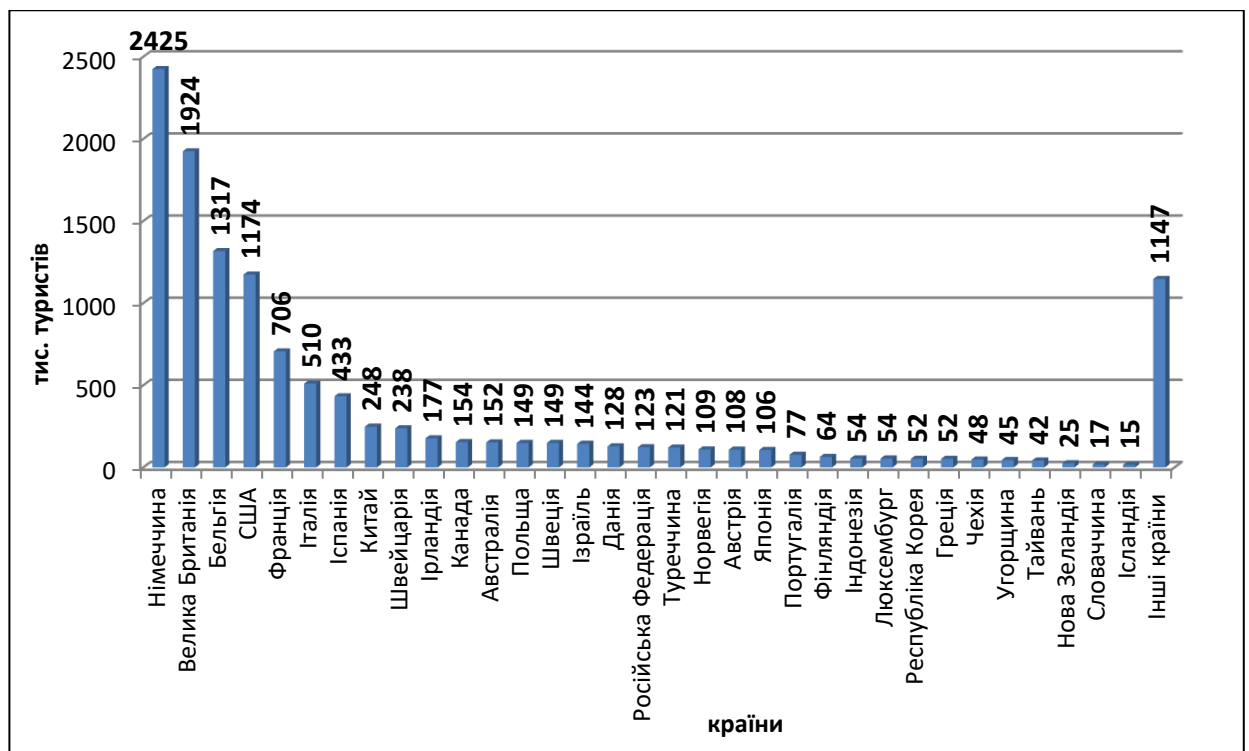

Рис. 3.4. Структура іноземних туристів, що були розміщені в готелях та інших засобах розміщення Нідерландів у 2019 р. за країнами світу, тис. туристів (побудовано автором за [76])

В цілому в 2019 р. серед іноземних туристів Нідерландів переважали туристи з Німеччини (2425 тис. осіб), Великої Британії (1924 тис. осіб), Бельгії

(1317 тис. осіб), США (1174 тис. осіб), Франції (706 тис. осіб), Італії (510 тис. осіб), Іспанії (433 тис. осіб), Китаю (248 тис. осіб), Швейцарії (238 тис. осіб) та Ірландії (177 тис. осіб) (рис. 3.4).

Як уже зазначалося, туризм є важливим сектором економіки Нідерландів. У зв'язку з постійним збільшенням кількості іноземних туристів, що приїжджають до Нідерландів, ростуть доходи країни від туризму. Згідно з опитуванням, проведеного статистичною компанією Нідерландів (CBS) на замовлення Міністерства економіки, туристичні доходи Нідерландів у 2018 р. зросли: загальний обсяг надходжень від туризму у бюджет країни зріс до 25,85 млрд. доларів США, що складає 3,3% від загального експорту Нідерландів у 2019 році. Зростання прибутковості туристичного сектору забезпечується в першу чергу за рахунок в'їзного туризму. В 2019 р. іноземні туристи витратили в Нідерландах 21,4 млрд. доларів США. Крім того, більшість іноземних туристів забронювали проживання або (рейс) квиток через голландські компанії. Хоча частина з них фактично не відвідали Нідерланди, замовлення сприяли збільшенню грошового обороту голландських туристичних компаній. Подорожуючи своєю країною, голландці також витратили більше грошей на відпочинок, розваги та інші види рекреації. Витрати внутрішніх туристів у 2019 р. склали 42,5 млрд доларів США. Така динаміка доходів у туризмі в цілому позитивно позначається і на ВВП Нідерландів. Кількість робочих місць у секторі туризму у Нідерландах у 2019 р. склала 430 тис. осіб.

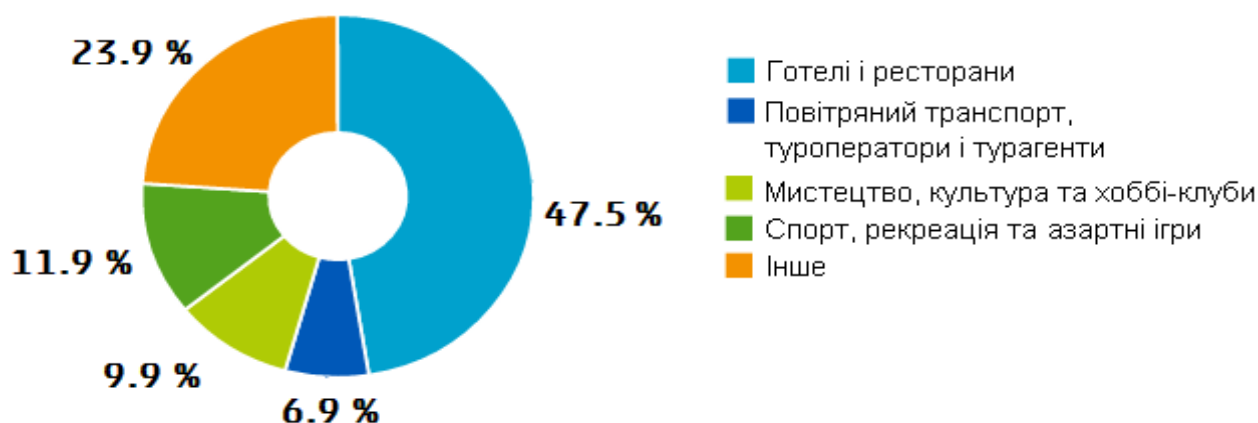

Рис. 3.5. Структура зайнятості населення Нідерландів у секторі туризму в 2019 р. [74]

Тож, оцінивши особливості розвитку туризму королівства Нідерланди, прийшли до висновку, що за класифікацією Любіцевої О. О., національний туристичний ринок Нідерландів відноситься до високо інтенсивних – країн високого рівня економічного розвитку з переважанням міжнародного туризму імпортного спрямування, що є постачальниками туристів.

3.2. Розробка маршруту програмного туру до Королівства Нідерланди

Виконавши ресурсне обґрунтування туру, до запропонованого маршруту програмного туру до Королівства Нідерланди включаємо лише туристичні дестинації та локації, не акцентуючи увагу на інфраструктурній та інших складових. Огляд регулярних авіарейсів із України свідчить, що найзручніше пунктом призначення обрати Дюссельдорф, звідки організувати автобусний трансфер до голандського міста Утрехт. Після цього знайомства передбачено переїзд до Амстердаму.

ДЕНЬ 1. Переліт до Нідерландів і вечірня прогулянка Утрехтом – одним із найкрасивіших міст Нідерландів, його часто називають «столицею голландської провінції», «найдавнішим та найромантичнішим» містом королівства, «релігійною столицею голландських католиків».

ДЕНЬ 2. Оглядова екскурсія Утрехтом. Знаходячись у географічному центрі Нідерландів, Утрехт був освоєний з 47 р. до н.е. Саме тут римлянами було зведено потужну фортецю. В подальшому це поселення стає резиденцією єпископа Вілліброрда, місіонера, який відіграв важливу роль у поширенні християнства у цих місцях. Саме того, сьогодні Утрехт називають «релігійною столицею голландських католиків». У місті 19 соборів, церков та храмів. Головна міська визначна пам'ятка – готичний собор Дом-керк, 112-метрова вежа якого займає перше місце за своєю висотою серед пам'яток Нідерландів. Поруч із собором розташовано ще кілька примітних споруд: Сад Єпископів з великою аркадаєю, яка прикрашена великими вітражними вікнами із зображенням святих; міська Ратуша (XIX ст.), середньовічні будівлі будинок Шредер, будинок

Діка Бруна, магазин ван Сінкела 1821 р., монастир св. Катарини, католицька церква Агустинускерк 1840 р. і відомий Університет (який є найстарішим в Європі і діє з XVII ст.). Утрехт славиться як місто каналів, тут вони двоярусні, пов'язані численними містками з прилеглими будинками. В місті багато музеїв, серед них Національний музей музичних автоматів, Музей тубільного мистецтва, Музей монет, Музей товариства мистецтва та науки, Залізничний музей та одна з найбільших у країні колекцій середньовічного мистецтва у Музеї християнства. Переїзд до Амстердаму.

ДЕНЬ 3. Знайомство з Амстердамом. Пішохідна оглядова екскурсія: Рембрандтплейн, Синій міст та Стопера, Квітковий ринок, Бегійнхоф, площа Дам та головна вулиця Дамрак, Королівський палац. Місто Амстердам було засновано у 1275 р. Сьогодні, не зважаючи на високий розвиток транспортної інфраструктури, Амстердам – місто велосипедів. Місто, яке поєднує у собі сучасні тенденції з історичною спадщиною. Площа Дам – центральна міська площа, саме на цьому місці і був заснований Амстердам, заповзятливі голландці перетворили пустир на головну площу. Вони забудовували її будинками, меріями, митницями, ешафотами, королівськими резиденціями. Сьогодні тут можна споглядати споруди архітектурних стилів: готична Нова церква XV століття, класична будівля Королівського палацу, побудована в середині XVII століття, фривольний неокласичний універмаг De Bijenkorf початку XX століття та відомий Музей мадам Тюссо. Королівський палац – унікальна інженерна споруда, офіційна резиденція нідерландських королів; хоча Королева Беатрікс проживає у Гаазі, приїжджаючи до Амстердама, Королева зупиняється саме в Королівському палаці. Ще одна визначна пам'ятка Амстердама – Нова церква (Н'іве-Керк) – одна із найеклектичніших споруд Амстердама. За сонячним годинником, який тут розташований, століттями звіряють час на всіх механічних годинниках міста. Квітковий ринок Блюменмаркт (Bloemenmarkt) на набережній Сінгел утворився ще XVII столітті. Раніше він був плавучим: квіти, овочі та різні сільські продукти продавали прямо з барж. Блюменмаркт є однією з основних

визначних пам'яток Амстердама. Площа Рембранта, де розташовано пам'ятник живописцю. Тут же його будинок-музей, який можна відвідати у вільний час.

ДЕНЬ 4. Парк тюльпанів та «Провінційна Голандія». Відвідування Парку квітів «Кейкенхоф» – одного з найкрасивіших місць на нашій планеті. Старовинний парк із віковими деревами та мальовничими ставками. У XV столітті цих землях розташовувався маєток графині ван Бейрен. Перші цибулини тюльпану було завезено до Голландії з Османської імперії у віці XVI століття. Щовесни в королівському саду розпускаються сім мільйонів кольорів, і композиція саду оновлюється щорічно. Важко уявити собі таку різноманітність форм та забарвлень весняних квітів – у парку їх понад 100 видів. У саду є тематичні галявини: Японський сад, Історичний сад, Музичний. Тюльпани, безперечно, панують у Кекенхофі (понад 800 видів), але крім них вирощують також і троянди, нарциси, орхідеї. Вони всі рідкісні та надзвичайно красиві. Королівський парк квітів Кекенхоф знаходиться під патронажем Королеви Нідерландів Беатрікс. Парк відкритий лише дев'ять тижнів на рік на період цвітіння, з кінця березня до кінця травня. За цей час райські галявини Кекенхофа відвідує майже мільйон туристів.

У другій половині дня екскурсія «Провінційна Голландія» з відвідуванням відомого рибальського села Волендам на березі затоки Ейсселмеєр, етнографічного села Заансе Схаанс та сирної ферми. Волендам – дивовижне село на березі затоки Ейсселмер. Колись у Волендамі заробляли лише рибним промислом – ловили креветок, вугра, оселедець. Рибні традиції збережені тут і донині. Волендам відрізняється лабіринтом рибальських будинків, які збудовані на палях, та гаванню. Маленькі, начебто лялькові, дерев'яні будиночки, криті черепицею, дуже охайні, пофарбовані в яскраві кольори. Заансе Сханс – невелике голландське село на річці Заан, де досі дотримуються всіх традицій і звичаїв країни, де жителі носять національні костюми, будинки розписані вручну і виглядають як пряникові будиночки. Тут варять найсмачніший голландський сир за старими рецептами та готують його виключно вручну, без використання новітнього обладнання. Місцеві жителі говорять голландською, але практично

всі говорять німецькою та англійською мовами. У XVII-XVIII століттях вздовж річки Заан стояло понад тисячу вітряків, нині їх у цьому колоритному селі близько десятка і всі вони діють. Особлива музейна гордість – млин, у будівництві якого брав участь цар Петро, під час своєї голландської подорожі, коли він навчався різним ремеслам. В одному з млинів, що стоять на березі, займаються столярними роботами, в іншій – готують олію, гірчицю або барвники. Заансе Сханс славиться близько 30 різновидів будинків XVI-XVII століть, старовинні пекарні та загоны для худоби, загалом, усі принади провінційного життя середньовічної Голландії. Експонати живуть активним життям – млини працюють, розпилюючи колоди та перемелюючи борошно, у будинках музеї, майстерні та готелі.

ДЕНЬ 5. Прогулянка каналами Амстердама. Амстердам – місто, яке славиться річкою Амстел та каналами, якими можна пересуватися з такою ж легкістю, що і дорогами. В давні часи саме річка Амстел забезпечила місту вихід до моря, що слугувало потужним чинником економічного розвитку. Часто Амстердам називають «дамба на річці Амстел». Завдяки островам, каналам та річці місто отримало назву «Північної Венеції». Усього в Амстердамі 165 каналів. Найвідоміші – паралельні один одному Херенграхт (Herengracht, тобто канал Благородних Господь), Кайзерсграхт (Keizersgracht, Імператорський канал). Всі разом вони утворюють так звану Гірлянду каналів (Grachtengordel), яка півкільцем охоплює Старий центр із заходу та півдня. Саме тому пропонується туристам ознайомитися з містом з прогулянкового катера. Під час оглядової екскурсії можна споглядати чудові особняки в Золотій бухті та відомі «танцюючі будинки», промандрувати річкою Амстел та зайти в гавань міського порту, побачити як протягом століть забудовувалося та розросталося місто навколо річки. Під час подорожі можна звернути увагу на музей Nemo – найбільший в Голландії науковий музей, який зроблений як корабль, маючи вільний час його можна відвідати.

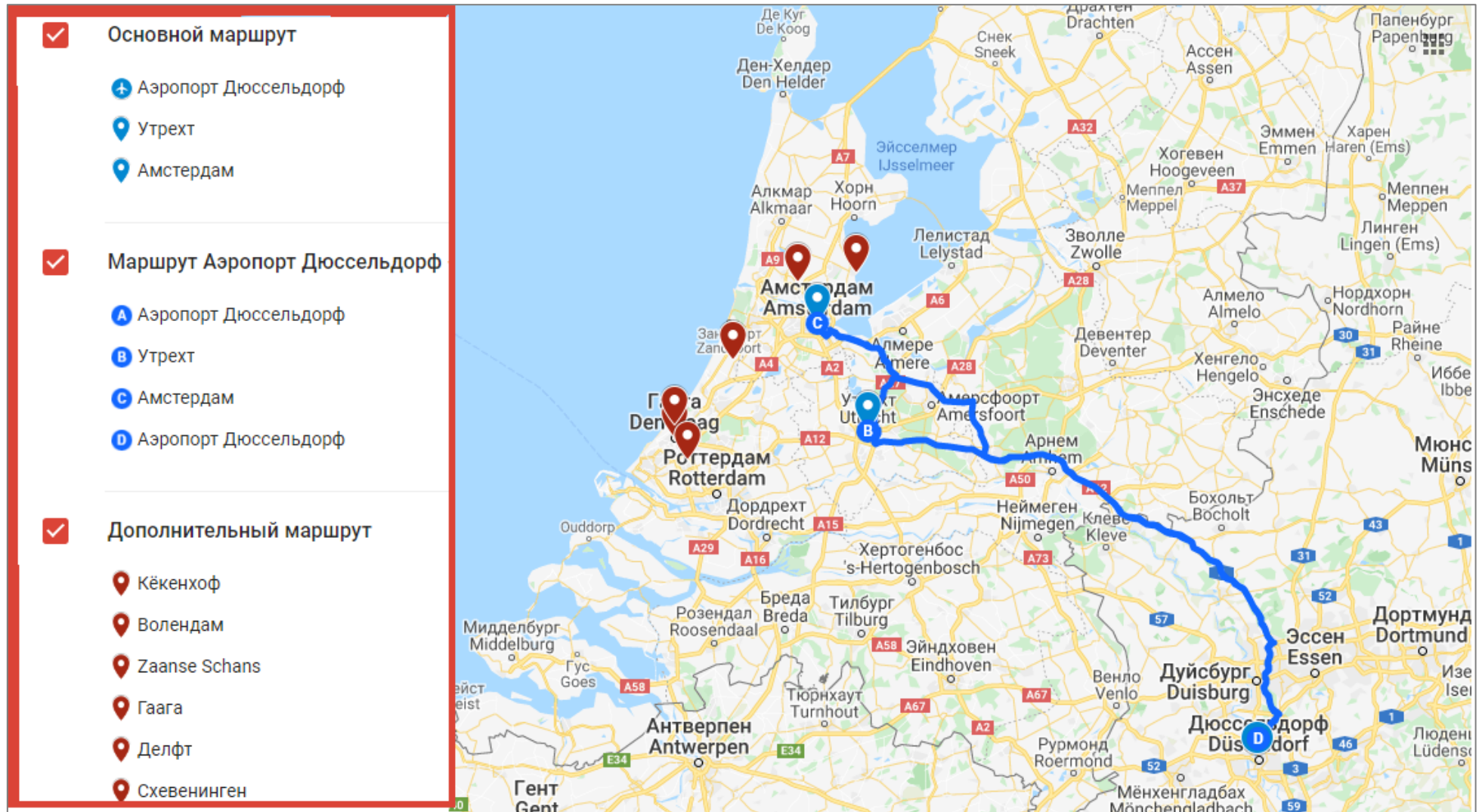

Рис. 3.6. Маршрут тура программного тура до Королевства Нидерланди

ДЕНЬ 6. Роттердам, Гаага, Дельфт і Схевенінген.

Роттердам – місто, зруйноване під час Другої світової війни, ту незвичайна архітектура, а будівлі – кубики архітектора Блума – вражають сміливістю форми. Асиметрія конструктивізму, дивовижні оздоблювальні матеріали не залишають байдужими найвибагливіших цінителів. Білий лебідь або міст Еразма Роттердамського, перекинутий через річку Маас, веде з однієї частини міста до іншої до легендарного готелю Нью Йорк. Переїзд до Дельфта, де передбачена пішохідна екскурсія містом повз Принсенхоф – Будинки Принців Оранських, Старий Дельфт та рибні ряди XIII століття, головна площа з Новою церквою та міською ратушею XVII століття, де жили голландські адмірали Тромп та Піт Хайн, вчений Левенгук та відомий художник Ян Вермеєр. Середньовічний Дельфт з атмосферою XV-XVI століть: старовинні будинки та вулички, канали та церкви. Дельфт вважають найкрасивішим містом Голландії. Серед музеїв Дельфти найбільш відомий, своєрідний та унікальний Військовий музей, де представлена колекція зброї та уніформи голландської армії. Також Дельфта славиться порцеляною та фабрикою з виробництва виробів з порцеляни.

Переїзд до Гааги – резиденції королеви Нідерландів, центру уряду королівства, міста Міжнародного суду ООН, а також посольства багатьох країн. Але водночас це місто камерне та патріархальне. У Гаазі на диво гармонійно змішання історії та сучасності, старовинних будівель та архітектури у стилі hi-tech, зелені парків та пляжів із чистим піском. Головна пам'ятка Гааги – палацовий комплекс Бінненхоф, що знаходиться в центрі озера Вейвер. Найкрасивішою його спорудою є Лицарський зал, збудований у готичному стилі. Наступна визначна пам'ятка, що входить до цього комплексу – Мауріцхейс, де розташований музей живопису. У палаці розташований Королівський кабінет картин з роботами голландських майстрів – Рембрандта, Яна Вермера, Рубенса, Якоба ван Рейсдала, Брейгеля та Рогіра ван дер Вейдена. Навколо Бінненхофа зосереджено весь історичний центр Гааги. Крім цього у Гаазі цікаві Валлонська церква XIX ст., побудована коштом Наполеона, будинок-музей Спінози, музей цукерок, костел XVIII в., міжнародний музей преси, Музей костюма, поштовий

музей, акваріум та інших. Незвичайний пост-конструктивізм гаазьких міністерств та відомств, зустрічає на під'їзді до старого центру міста: будинки – піки та «праски», будинок «бальна сукня» та «крижаний будинок», Мауріцхаус, Королівський Палац Ноордейнде. У парку Мадуродам (Голландія у мініатюрі) можна відчутися Гулівером у країні ліліпутів!

У передмісті Гааги – Схевенінген, який називають «Північна Рів'єра» Нідерландів та найкрасивішим пляжем Бенілюксу, який славиться золотим піщаним пляжем Північного моря ат рибними ресторанами.

ДЕНЬ 7. Нічний Амстердам. Протягом дня – вільний час. Ввечері пропонується вечірня екскурсія. Вільний час в Амстердамі чи відвідування музеїв міста. Однією з головних визначних пам'яток міста є будівля Рейксмузею з готичним фасадом. Для поціновувачів голландського живопису пропонується відвідати у найбільшому національному музеї можна переглянути велику колекцію мальовничих робіт голландських майстрів, де представлені картини Рембранта, Вермеєра, Яна Стейна, Хеда. Вечірня прогулянка «Нічне життя Амстердама» передбачає огляд однієї з найстаріших частин міста, район Червоних ліхтарів, відомої Башти сліз, відвідування однієї з перших аптек міста на вулиці Гроші та буддійського храму в Китайському кварталі. Єврейського кварталу та першої торгової площі 15 ст.

ДЕНЬ 8. Відвідування національних парків (за вибором туристів), які розкриті у другому розділі роботи.

ДЕНЬ 9. Вільний час в Амстердамі.

ДЕНЬ 10. Відїзд.

Таким чином, протягом 10 днів можна познайомитися з королівством Нідерланди. Найчастіше, асоціація з цією країною формується трилогією: «Роттердам працює, Гаага править, а Амстердам гуляє», на мою думку, враховуючи значні ресурси королівства, запронований маршрут програмного туру до Королівства Нідерланди є досить повним та цікавим.

ВИСНОВКИ

Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без здійснення оплачуваної діяльності, в місці, куди особа від'їжджає. В туристичній літературі зустрічається багато визначень поняття «туризм», які можна об'єднати в чотири підходи – соціокультурний, міграційний, нормативний та економічний (туризм як галузь, як діяльність та як відношення). Понятійно-термінологічна система «туризм» включає багато понять: турист, туристична діяльність, туристичний продукт, туристична послуга, туристичний товар, індустрія туризму, туристична інфраструктура, туристсько-рекреаційні ресурси тощо. Під «туром» розуміють програму, у межах якої відбувається реалізація мети перебування людини поза постійним місцем проживання; програма має бути розроблена з урахуванням індивідуальних пріоритетів та побажань, а також вміщувати комплекс заходів що до її реалізації на відповідному за якістю рівні. Існує широкий перелік критеріїв, за якими класифікуються тури. Тур складається з маршруту, програми та комплексу послуг що до життєзабезпечення туриста, в рамках чого реалізується мета подорожування на відповідному рівні якості. Ресурсне забезпечення розробки програм туру передбачає урахування наявних на території ресурсів. Для ресурсного обґрунтування програми туру до обраної країни, використовували загальнонаукові та конкретно наукові методи: аналіз і синтез, математико-статистичні методи, індуктивний та дедуктивний, графічний, історико-географічний, порівняльно-географічний, картографічний метод та інші, застосування яких дало змогу встановити особливості туристсько-рекреаційних ресурсів Королівства Нідерланди, що є основою ресурсного обґрунтування програми туру. Виходячи із ресурсної бази, було виконано розробку туру.

Нідерланди – рівнинна країна. Її унікальністю є те, що більше половини території країни лежить нижче рівня моря, в нього відвойована та називається польдерами. Землі у моря голландці почали відвойовувати ще в XIII ст. Для

цього вони використовували вітряні млини, які є одним з національних символів країни. Серед геологічних ресурсів найвідомішими серед туристів є печери Сінт-Петерсберг в Маастріхті. Клімат Нідерландів морський помірний, з м'якою зимою і відносно теплим літом. В цілому можна зазначити, що кліматичні ресурси країни не є сприятливими ані для зимових, ані для літніх видів відпочинку. На території країни дуже густа річкова мережа та система каналів. Сотні кілометрів каналів в Амстердамі дозволили йому дістати титул «Північна Венеція». Нідерланди багаті озерами (переважно морського походження) та затоками. Найбільшим озером країни є Ейсселмер. Більше 70 % країни займають культурні ландшафти. Ліси представлені окремими гаями і покривають не більше 7 % території Нідерландів. Нідерланди називають «скляним садом Європи»: тут в теплицях вирощують понад 800 видів тюльпанів, айстр, гіацинтів. «Квіткові тури» – один з найзатребуваніших видів туристичних поїздок до Нідерландів.

В Нідерландах нараховується 20 національних парків, а також значна кількість ботанічних садів і парків. Найбільшим з них є національний парк «Остерсхельде», а найстарішим – національний парк «Велювезом».

Голандія володіє значними суспільно-історичними туристсько-рекреаційними ресурсами. Її називають країною антропогенних ландшафтів. Важливе місце серед суспільно-історичних туристсько-рекреаційних ресурсів Нідерландів займають відомі на весь світ музеї. Найвідомішими з них є Історичний музей Амстердаму, Музей татуювань в Амстердамі, Музей кішок в Амстердамі, Музей пива Heineken в Амстердамі, Національний морський музей в Амстердамі, Музей мадам Тюссо в Амстердамі, Музей Ван Гога в Амстердамі, Музей біблії в Амстердамі та багато інших. Нідерланди відомі на весь світ своїми стародавніми замками, яких на території країни нараховується більше сотні. Нідерланди багаті на подієві ресурси. Серед найбільш відомих подій, що відбуваються в країні, слід відзначити Міжнародний фестиваль конопель «Чаша канабіса», Голландський фестиваль, Рейгордський фестиваль, Амстердамський карнавал, Щорічний фестиваль каналів в Амстердамі, Парад квітів у Аалсмеер,

Фестиваль рок-музики «Пінк-поп» в Нідерландах, Національний день мельника в Нідерландах, Свято оселедця, Сирні фестивалі та інші. У списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Нідерландах на 2015 р. значиться 10 об'єктів. Крім цього, 9 об'єктів перебувають в числі кандидатів на включення до списку всесвітньої спадщини.

Наявні ресурси зумовили високий рівень розвитку туризму та значну туристську привабливість. В 2019 р. країну відвідало 20 млн. 129 тис. іноземних туристів, і з кожним роком їх кількість збільшується. Серед іноземних туристів, що приїждять до країни, переважають європейці та американці. За останні роки структура іноземних туристів, що відвідували Нідерланди, змінилась незначно. Так, збільшилась питома вага туристів з Азії, в той час як доля американців трохи зменшилась. Питома вага Африки і Європи в структурі в'їзного туризму практично не змінилась. Серед іноземних туристів Нідерландів переважали туристи з Німеччини, Великої Британії, Бельгії, США, Франції, Італії, Іспанії, Китаю, Швейцарії та Ірландії. Поряд зі збільшенням зовнішнього туризму в Нідерландах спостерігається певне зменшення внутрішніх туристів. Туризм є важливим сектором економіки Нідерландів. Стабільна позитивна динаміка іноземних туристів у Нідерландах в останні роки обумовлює зростання туристичних надходжень до бюджету країни, позитивні темпи росту ВВП, збільшення кількості працівників, зайятих у туристичній сфері, та в цілому зайнятості в секторі туризму. Виконавши ресурсне обґрунтування туру, запропоновано десятиденний маршрут програмного туру до Королівства Нідерланди, який дає змогу познайомитися з країною, передбачає відвідування усіх відомих міст та найатрактивніших локацій, дозволяє розкрити Королівства Нідерланди через трилогію: «Роттердам працює, Гаага править, а Амстердам гуляє».

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота Тимошенко Катерини Ігорівни на тему «Ресурсне обґрунтування програми туру на прикладі Королівства Нідерланди» присвячена розкриттю теоретичних основ дослідження, зокрема розгляду поняття «туризм», ознайомленню з класифікаціями туризму за різними критеріями і підходами.

Об'єктом дослідження виступають туристичні ресурси як основа ресурсного обґрунтування програмного туру, а предметом – особливості туристичних ресурсів Королівства Нідерланди.

Мета роботи – визначити особливості туристичних ресурсів Королівства Нідерландів, виконати ресурсне обґрунтування туру до цієї країни.

Здійснивши дослідження теоретичних аспектів, можна зробити висновок, що туризм для Королівств Нідерланди є вагомим вкладом в економіку країни, та досить популярною дестинацією серед туристів. Сьогодні на світовому туристичному ринку спостерігається тенденція постійного зростання конкуренції між країнами.

Ключові слова: програма туру, туризм, дестинація, розробка маршруту.

RESUME

Kateryna Ihorivna Tymoshenko's qualifying work on "Resource substantiation of the tour program on the example of the Kingdom of the Netherlands" is devoted to the disclosure of the theoretical foundations of the study, including consideration of the concept of "tourism", acquaintance with tourism classifications by different criteria and approaches.

The object of the study is tourist resources as the basis of the resource justification of the program tour, and the subject - the features of the tourist resources of the Kingdom of the Netherlands.

The purpose of the work is to determine the features of the tourist resources of the Kingdom of the Netherlands, to perform the resource substantiation of the tour to this country.

After researching the theoretical aspects, we can conclude that tourism for the Kingdom of the Netherlands is a significant contribution to the country's economy, and a very popular destination among tourists. Today in the world tourist market there is a tendency of constant growth of competition between countries.

Key words: tour program, tourism, destination, route development.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія / О. О. Бейдик. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – К. : Інститут туризму федерації профспілок України, 1998. – 130 с.
3. Бемстер [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://uk.wikipedia.org/wiki/Бемстер>
4. Бонайре морской парк // Красная Книга: Заповедники, национальные парки и заказники [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.krasnayakniga.ru/bonayre-morskoj-park>
5. Будинок Шредер [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://uk.wikipedia.org/wiki/Будинок_Шредер
6. Бюллетень туристской информации. – 1992. – № 1. – 17 с.
7. Валсерберг [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://uk.wikipedia.org/wiki/Валсерберг>
8. Ваттове море [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://uk.wikipedia.org/wiki/Ваттове_море
9. Віллемстад [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://uk.wikipedia.org/wiki/Віллемстад>
10. География Нидерландов [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://uk.wikipedia.org/wiki/География_Нидерландов
11. Герасименко В. Г. Основи туристского бизнеса / В. Г. Герасименко. – Одесса : Изд-во «Черноморье», 1997. – 156 с.
12. Гілецький Й. Р. Науково-конструктивні основи вивчення природних умов і ресурсів у шкільному курсі соціально-економічної географії України / Й. Р. Гілецький // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Вип. 31: Географія. – Чернівці, 1998. – С. 166-169.

13. Голландия – страна цветов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.google.com.ua/search?q=цветы+голландии>
14. Горбылева З. М. Экономика туризма : учебное пособие / З. М. Горбылева. – Мн. : БГЭУ, 2004. – 478 с.
15. Громадське харчування і туристична індустрія у ринкових умовах : збірник наукових праць. – К., 2001. – 238 с.
16. Гудзь П. В. Информация в системе маркетингового управления курортным городом / П. В. Гудзь // Экономика та право. – 2001. – № 1. – С. 71-74.
17. Драпушко В. Индустрия туризма: міжнародний та вітчизняний досвід / В. Драпушко // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія «Філософія, педагогіка, психологія». – 2014. – Вип. 35. – С. 31-36.
18. Закон України від 15. 09. 1995 р. № 324/95-ВР «Про туризм»: за станом на 11. 02. 2015 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
19. Замки Нидерландов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.openarium.ru/Нидерланды/Замки/>
20. Ільїна О. В. Туризм. Рекреаційна географія: Поняття і терміни / О. В. Ільїна; Луцький ін-т розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». – Луцьк : Терен, 2004. – 104 с.
21. История, природные ресурсы и сфера туризма в Нидерландах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://refer.in.ua/major/313/84242/>
22. Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма : учебное пособие / Н. И. Кабушкин. – Мн. : БГЭУ, 1999. – 644 с.
23. Канали Амстердама [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Канали_Амстердама
24. Карты и схемы Нидерландов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tourister.ru/world/europe/netherlands/map>
25. Квартальнов В. А. Теория и практика туризма / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 672 с.

26. Кіндердайкські вітряки[Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://ru.wikipedia.org/wiki/Кіндердайкські_вітряки
27. Кифяк В. Ф. Організація туризму : навчальний посібник / В. Ф. Кифяк – Чернівці : Книги – XXI, 2008 – 344 с.
28. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : навчальний посібник / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.
29. Колосінська М. І. Дослідження теоретичних підходів до визначення категорії «туризм» / М. І. Колосінська // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 2 (6).
30. Конспект лекцій з дисципліни «Технологія туристської діяльності» (для студентів 2 курсу усіх форм навчання напряму підготовки 6.020107 – «Туризм») / Авт. : С. І. Байлик, І. В. Сегеда. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 139 с.
31. Королівство Нідерландів[Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://ru.wikipedia.org/wiki/Королівство_Нідерландів
32. Кравченко Н. О. Рекреаційне господарство Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Н. О. Кравченко. – Ніжин : МІЛАНІК, 2007. – 172 с. – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/kravchenko.htm>
33. Крачило Н. П. Географія туризму / Н. П. Крачило. – К. : Вища шк., 1987.
34. Кузик С. П. Географія туризму : навчальний посібник / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
35. Любіцева О.О. Методика розробки турів / Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2003. - 104 с. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
36. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
37. Мальська М. Основи туристичного бізнесу : навчальний посібник / М. Мальська, В. Худо, В. Цибух. – Львів : Вид. центр ЛНУ, 2003. – 295 с.

38. Мармуль Л. О. Організаційно-економічний механізм функціонування туристично-рекреаційних підприємств : монографія / Л. О. Мармуль, О. А. Сарапіна. – К. : ННЦ «Ін-т аграр. екон.», 2006. – 180 с.
39. Мельник І. Г. Основи рекреаційної географії : навчальний посібник / І. Г. Мельник. – Луганськ : ТОВ «Віртуальна реальність», 2008. – 174 с.
40. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.
41. Музеи мира: информационный портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://muzei-mira.com/muzei_gollandii/
42. Музей Тейлора [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Музей_Тейлора
43. Нидерланды // Атлас мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://world-karta.ru/nither.html>
44. Нидерланды [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Нидерланды>
45. Паровая насосная станция Вауда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Паровая_насосная_станция_Вауда
46. Пещеры Синт-Петерсберг в Маастрихте, Нидерланды [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://beautiful-lands.ru/пещеры-синт-Петерсберг-в-маастрихте-н/>
47. Планетарий ЭйсеЭйсинги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Планетарий_Эйсе_Эйсинги
48. Праздники и события Нидерландов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tonkosti.ru/Праздники_и_события_Нидерландов
49. Природа Нидерландов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsbw.ru/benelux/netherlands/info/4239/8624/17662>
50. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельногоспідприємництва : навчальний посібник / П. Р. Пуцентейло. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
51. Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. –

- М. : Мысль, 1990. – 468 с.
52. Рекреационная география: учебно-методический комплекс / А. С. Кусков, В. Л. Голубева, Т. Н. Одинцова. – М. : Флинта: МПСИ, 2005. – 496 с.
53. Саба (остров) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Саба_\(остров\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Саба_(остров))
54. Сады и парки Нидерландов (Голландии) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gardener.ru/gap/garden_guide/cat267.php
55. Схокланд [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Схокланд>
56. Смаль І. В. Основи географії рекреації і туризму : навчальний посібник / І. В. Смаль – Ніжин, 2004. – 264 с.
57. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності : підручник / Т. Г. Сокол. – К. : Грамота, 2004. – 67 с.
58. Список национальных парков Нидерландов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_национальных_парков_Нидерландов
59. Список объектов всемирного наследия ЮНЕСКО в Нидерландах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_объектов_всемирного_наследия_ЮНЕСКО_в_Нидерландах
60. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навчальний посібник / В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
61. Страна ниже уровня моря [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zhizninauka.info/topics/strana-nizhe-urovnya-morya/>
62. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : КНТЕУ, 2009. – 463 с.
63. Туризм в Нидерландах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Туризм_в_Нидерландах
64. Туристична діяльність. Нормативна база / Упор. О. М. Роїна. – К. : КНТ, 2005.

– 448 с.

65. Устименко Л. Пріоритетирозвитку туризму в ЗахіднійЄвропі (друга половина ХХ ст.) / Л. Устименко // Рідна школа. – № 4. – С. 78-80
66. Фабрика Ван Нелле [Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://ru.wikipedia.org/wiki/Фабрика_Ван_Нелле
67. Фоменко Н. В. Рекреаційніресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальноїлітератури, 2007. – 312 с.
68. Червона книга: інформаційний портал про парки за заповідники світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krasnayakniga.ru/western-europe>
69. Detailed political and administrative map of Netherlands with roads, cities and airports // Maps of Netherlands (Holland)[Електроннийресурс]. – Режимдоступу : <http://www.maps-of-europe.net/maps-of-netherlands/>
70. Netherlands // TentativeLists[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=nl>
71. Netherlands // WorldHeritageList[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://whc.unesco.org/en/statesparties/nl>
72. NetherlandsMaps[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.lib.utexas.edu/maps/netherlands.html>
73. SamenwerkingsverbandNationaleParken // Офіційний сайт нідерландських національних парків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nationaalpark.nl/>
74. Tourism sector continues to grow[Електроннийресурс]. – Режимдоступу : <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2017/34/tourism-sector-continues-to-grow>
75. WorldHeritageList[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://whc.unesco.org/en/list/>
76. World Tourism Organization UNWTO[Електроннийресурс]. – Режимдоступу : <http://www2.unwto.org/>

Додаток А

Таблиця А.1

**Визначення поняття «туризм» за різними авторами і підходами
(складено автором)**

Автор, джерело	Визначення поняття
Соціально-культурний підхід	
Організація Об'єднаних Націй, 1954 р.	активний відпочинок, що впливає на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини, пов'язаний з пересуванням за межами постійного місця проживання [16]
Крачило Н. П. Географія туризму / Н. П. Крачило. – К. : Вища шк., 1987.	різновид рекреації, активного відпочинку, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровчими, пізнавальними, спортивними та культурно-розважальними цілями [33]
Всесвітня туристична організація (ВТО)	один з видів активного відпочинку, що представляє собою подорожі, які здійснюються з метою пізнання тих чи інших районів, нових країн і поєднуються в ряді країн з елементами спорту; подорожі у вільний час, пов'язані з виїздом за межі постійного місця проживання з оздоровчими, пізнавальними, спортивними, культурними та розважальними цілями [76]
Академія туризму в Монте-Карло	загальне поняття для всіх форм тимчасового виїзду людей з місця постійного проживання в оздоровчих цілях, для задоволення пізнавальних інтересів у вільний час або професійно-ділових цілях без занять оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування [6]
Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 468 с.	будь-яка подорож з метою відпочинку і знайомства з новими регіонами й об'єктами [51]
Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – К. : Інститут туризму федерації профспілок України, 1998. – 130 с.	форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями [2]
Квартальнов В. А. Теория и практика туризма / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 672 с.	тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну або місцевість у межах своєї країни у вільний час із метою одержання задоволення й відпочинку, оздоровчих, гостьових, пізнавальних або в професійно-ділових цілях, але без заняття оплачуваною роботою у відвідуваному місці [25]
Мальська М. Основи туристичного бізнесу : навчальний посібник / М. Мальська, В. Худо,	вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання; активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними,

В. Цибух. – Львів : Вид. центр ЛНУ, 2003. – 295 с.	пізнавальними, спортивними й культурно-розважальними цілями [37]
Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.	мобільна форма споживання й рекреаційної діяльності, основана на доланні простору та пов'язана з територією, характером середовища (не тільки природного, а й соціально-культурного та економічного середовища людської діяльності) [36]
Міграційний підхід	
Статистична комісія ООН, 1993 р.	діяльність осіб, які подорожують і перебувають у місцях, що знаходяться за межами їхнього звичного середовища, в перебігу періоду, що не перевищує одного року підряд, з метою відпочинку, з діловими та іншими цілями [38]
Нормативний підхід	
Закон України «Про туризм»	тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без здійснення оплачуваної діяльності, в місці, куди особа відїжджає [18]
Економічний підхід	
туризм як галузь економіки	
Герасименко В. Г. Основи туристскогобизнеса / В. Г. Герасименко. – Одеса : Изд-во «Чорноморье», 1997. – 156 с.	галузь економіки нематеріальної сфери, суспільно-організована економічна діяльність, спрямована на виробництво товарів і послуг для задоволення потреб людей, які знаходяться за межами постійного місця проживання [11]
Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма : учебное пособие / Н. И. Кабушкин. – Мн. : БГЭУ, 1999. – 644 с.	галузь економіки, що включає в себе діяльність туристських організаторів, агентів і посередників [22]
Горбылева З. М. Экономикатуризма : учебное пособие / З. М. Горбылева. – Мн. : БГЭУ, 2004. – 478 с.	значна міжгалузєва система, окремі елементи якої знаходяться в тісному взаємозв'язку один з одним [14]
туризм як економічні відношення	
Міжнародна асоціація наукових експертів у сфері туризму	сукупність відносин і явищ, які виникають під час переміщення і перебування людей в місцях, що відрізняються від їхнього постійного місця проживання і роботи [65]
Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальної	сукупність відносин, зв'язків і явищ, які супроводжують поїздку і перебування людей в місцях, які не є місцями їх постійного або довгострокового проживання і не пов'язані з їх трудовою діяльністю [67]

літератури, 2007. – 312 с.	
Австрійський юрист П. Бернекер	сукупність взаємовідносин і послуг, пов'язаних з тимчасовою і добровільною зміною мандрівником місця проживання через некомерційні або непрофесійні причини [62]
Професори університету Берна В. Хунцігер і К. Крапф	сукупність відносин, що є результатом пересування людей і перебування за межами місця їх мешкання до тих пір, поки перебування не переходить у постійне місце проживання і не пов'язане з отриманням доходу [15]. Дане трактування було прийнято Міжнародною Асоціацією Наукових експертів туризму (AIEST)
Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма : учебнопособие / Н. И. Кабушкин. – Мн. : БГЭУ, 1999. – 644 с.	сукупність відносин і єдність зв'язків і явищ, які супроводжують людину в подорожах [22]
туризм як економічна діяльність	
Датський вчений Н. Лейпер	просторова різнопланова діяльність, яка стосується багатьох аспектів життя та різних сфер економіки [62]
Кифяк В. Ф. Організація туризму : навчальний посібник / В. Ф. Кифяк – Чернівці; Книги – XXI, 2008 – 344 с.	вид економічної діяльності, пов'язаний з обслуговуванням людей, які тимчасово перебувають поза місцем постійного проживання [27]